

JUDA I JUDINO EVANĐELJE

Nikola Mate Rošćić

nmroscic@hi.t-com.hr

UDK: 262.11-52Juda
27-252.6

„Gledajte: to je Juda Izdajnik!

To je već počinjala njegova sramna slava na koju je sebe zauvijek osudio.

Tisuće godina će proći, narodi će smjenjivati narode,

a u zraku će još uvijek odzvanjati riječi izgovorene s prezirom i strahom,

riječ i koje dobacuju i dobri i zli: Juda izdajnik... Juda Izdajnik!“

Leonid N. Andrejev, *Juda Iskariot*, 1907.

Svjetsku i domaću javnost preplavila je iznenađujuća vijest kad je upravo pred blagdan Uskrsa 2006. objavljeno „novopronađeno“ Judino evanđelje. Odmah je ta vijest obišla svijet, to više što je Društvo *National Geographic*, kao pokrovitelj, priredilo i specijalno izdanje *Evanđelja po Judi* na DVD-u, koje je ubrzo (iste 2006. godine) sinkronizirano i na hrvatskom jeziku. Taj film u trajanju od 87 minuta, popraćen je upozorenjem: „Ovaj program sadrži potencijalno uznemirujuće prizore. Gledaocima savjetujemo oprez“. To je dobar marketinški slogan koji upravo treba probuditi znatiželju i doprijeti do što većeg broja gledatelja, slušatelja, i čitatelja. Na omotnici DVD-a Juda je predstavljen ovako: „On je jedan od najomraženijih ljudi u povijesti: Juda Iškarjotski, apostol koji je izdao Isusa... Stoljećima je njegovo ime značilo izdaju i prijevaru. Skriveno gotovo 2000 g. drevno Evanđelje izranja iz egipatskog pijeska i pripovijeda posve drukčiju priču o Isusovim posljednjim danima i dovodi u pitanje portret Jude Iškarjotskoga kao zla apostola. Priključite se *National Geographic* i skupini biblijskih detektiva na putu istraživanja povijesti ovog iznimnog teksta i uhvatite se u koštac s njegovim religijskim značenjem. Počinje utrka kako bi se odredila vjerodostojnost ovog drevnog dokumenta, sastavljajući njegove nježne stranice prije nego se pretvore u prah. Uz dramatizaciju filmske kvalitete i pronicavu analizu najvećih svjetskih stručnjaka, *Evanđelje po Judi* modernu svijetu otkriva novi prikaz Isusove izdaje.“ Suradnica na ovom izdanju i objavljivanju knjige i filma za sebe kaže „Juda me izabrao da ga rehabilitiram“. Stoga se ovdje upravo i osvrćem na tu „suvremenu rehabilitaciju Jude“, tragajući za korijenima i pozadinom tog pothvata i nauma. A taj pothvat i naum i nisu tako novi i moderni, jer se rehabilitacija Jude događa odavno, otpočela je sa sastavljačima *Evanđelja po Judi* u 2. ili 3. stoljeću, nastavila se prevođenjem

izvornoga grčkog teksta na koptski jezik u 4./5. stoljeću, prisutna u dugovječnoj židovskoj predaji, obnovljena u 19. i 20. stoljeću, a na izrazito senzacionalistički način na početku 21. stoljeća. Ovdje se pokušava slijediti trag te rehabilitacije, uočiti nositelje i protagoniste tog pothvata te predložiti njihove zamisli i naume.

Na tragu te suvremene rehabilitacije Jude ubrzo je nastalo i djelo *Evanđelje po Judi*¹ kojemu je autor Jeffrey Archer (1940.), „pisac brojnih bestselera i nekadašnji vrlo popularni potpredsjednik britanske Konzervativne stranke“ čiju je blistavu političku karijeru dokrajčila presuda za krivokletstvo. Prema snoviđenju ovog pisca „Juda nije počinio samoubojstvo. U dubokoj starosti kazuje svoju verziju izmišljenom sinu Benjaminu. Juda je prikazan kao sljedbenik Ivana Krstitelja, koji Isusu prilazi jer kao židovski nacionalist vidi u njemu Mesiju, osloboditelja od rimske vlasti i utemeljitelja budućeg kraljevstva – i to na zemlji, ne na nebu... Juda umire istom smrću kao Isus – Rimljani ga pribijaju na križ“. Tako izvješćuje i knjigu prikazuje ugledni član Kraljevskog društva (*Royal Society*!), suradnik mjesečnika *Kane* i *Slobodne Dalmacije* gospodin Krsto (Chris) Cvić.² Suautor u ovoj Archerovoj knjizi je profesor Francis J. Moloney, jedan od najistaknutijih katoličkih teologa bibličara, i u tom svojstvu on „daje knjizi čvrstu, ali često kontroverznu teološku okosnicu“. ³ Cvić navodi da su o Judi Iškariotskom pisali još neki poznati pisci kao, primjerice, Luis Borges i Nikos Kazantzakis, pa se na kraju prikaza pita: „Ne zbiva li se ipak možda tiha, poluslužbena rehabilitacija Jude Iškariotskoga?“ A kao da ga neobično smeta činjenica da Vatikan odbija bilo kakav komentar novog tumačenja Jude Iškariotskoga, uz obrazloženje da nije riječ o teološkom, već književnom djelu.⁴

Da bi hrvatsko tržište bilo pravodobno i izdašno opskrbljeno svjetskim produktima i senzacionalnim vijestima na temu Jude Iškariotskoga pobrinula se izdavačka kuća *Profil* iz Zagreba, koja je prevela i izdala knjigu, odnosno roman novozelandskog pisca C. K. Steada *Zvao sam se Juda*.⁵ Uz nazočnost autora knjiga je predstavljena u Zagrebu u subotu 12. svibnja 2007. godine.⁶ Pritom

¹ Naslov engleskog originala je *The Gospel According to Judas*.

² Krsto Cvić, *Tiha rehabilitacija Jude Iškariotskoga, Slobodna Dalmacija*, prilog *Spektar*, 7. travnja 2007., 3.

³ *Isto*. Novinar i publicist Joško Čelan uz Cvićevo ime oštro bilježi: „Chris Cvić, ta čudna i mutna englesko-hrvatska spodoba“. Joško Čelan, *Spomenik izdaji*, Vlastita naklada, Split, 2008., 332.

⁴ *Isto*.

⁵ Naslov originala C. K. Stead, *My Name Was Judas*, Random House, New York, 2006.

⁶ Usp. Juda nije izdao Isusa, *Vjesnik*, 14. svibnja 2007., 34.

sam autor priznaje da se nije oslanjao ni na jednu postojeću verziju o Judi (ni na onu u Evanđelju, po kojoj se Juda objesio, ni na onu iz Djela apostolskih, po kojoj je sebi rasporio trbuh), nego je knjigu pisao po svojem slobodnom nahođenju i dotoku fantazije. Tako je „u autorovoj priči Juda živio još 40 godina poslije Isusova raspeća i nije izdao Isusa, nego samo nije vjerovao u božansku narav svoga učitelja i proroka“.⁷

No već prije svih ovih „senzacionalnih otkrića“ i plodova spisateljske (ali ne samo spisateljske!) fantazije, na hrvatskom jeziku moglo se je pročitati dosta intrigantnih verzija o Judi. Naime, židovsko-engleski pisac i tobožnji biblijski stručnjak Hugh Schonfield (1901. - 1988.) sukladno svom „novom tumačenju Isusova života i smrti“ nudi i novo tumačenje uloge Jude Iškariotskoga: „Među njegovim neposrednim sljedbenicima bio je još jedan mladić, kojega je Isus uvrstio u svoje planove. To je bio Juda Iskariotski, kojega Četvrto evanđelje naziva sinom Šimuna, vjerojatno Šimuna zelota, jednoga od dvanaestorice, koji prethodi Judi u Markovu popisu apostola.“⁸ Spomenuti se Šimun spominje u događaju kada je u Betaniji neka žena, percipirana kao javna grješnica, skupocjenom pomasti pomazala Isusove noge (usp. Mk 14,3). „Vjerojatno je točan izvještaj u Četvrtome evanđelju o tome da je Juda bio najžešći kritičar toga čina, te da je upravo on naveo brojku od tristo denara za koliko se pomast mogla prodati na tržnici. To evanđelje pruža objašnjenje, vjerojatno urednika, da je Juda bio lopov, te da se naljutio jer je izgubio priliku za stjecanje dobiti... Čini se da se Juda, koji je možda bio najosjetljiviji i najnapetiji od svih učenika, nalazio na rubu živaca.“⁹ Budući da je glavna postavka ovog autora i ove knjige da je sam Isus režirao svoju „pashalnu urotu“, da je „morao skovati urotu u kojoj će sâma žrtva biti tajni urotnik. To je bio zastrašujući plan i pothvat, zapravo proizvod mračnoga i bolesnoga uma ili, pak, uma genija. I uspio je“, razumljivo je da se uloga Jude iz temelja mijenja i da se treba sagledati u tom novom svjetlu. Tek istrgnute rečenice o Judi to potvrđuju. „Dakle, Juda je izdao Isusa jer je smatrao da je Isus izdao njega“.¹⁰ I uloga Velikog vijeća poprima sasvim drukčiju kvalifikaciju budući da ih je Isus „vješto i proračunato naveo da učine upravo ono što je zamislio“.¹¹ „Upravo je sâm Isus bio glavni autor pashalne drame“. „Razotkrio je izdaj-

⁷ Isto.

⁸ Hugh Schonfield, *Pashalna urota*, Zagreb, 2003., 125.

⁹ Isto, 148-9.

¹⁰ Isto, 151.

¹¹ Isto, 152.

nika i naveo ga da odigra svoju ulogu“.¹² „Isus nije želio otvoreno posramiti Judu i nije želio riskirati da spriječi njegov čin“.¹³ Autor u toj svojoj rekonstrukciji događaja napominje „da su Isusovi planovi bili vremenski iznimno vješto usklađeni“, a to potvrđuje i činjenica da je „tek u srijedu navečer potaknuo Judu da ga izda Vijeću, te je u tajnosti uredio da se uhićenje ne dogodi prije četvrtka navečer i Posljednje večere...“.¹⁴ Dakle, Juda nije lopov, izdajnik, sin mrkline i Sotone, nego je zapravo žrtva Isusova konspirativnog djelovanja. Judu je, naivnog i bezazlenog, Isus iskoristio da učini upravo ono što je on želio. Očito je da se Schonfield ovdje koristi učenjem židovske gnoze i kabale, da je Judina uloga protumačena i predočena po ključu kainita, pa je razumljivo da i Judu treba rehabilitirati, proglasiti svetom žrtvom zlog demijurga kao što se u kainitizmu to čini za Kaina, za Sodomu i Gomoru, za Onana i tolike druge negativce, pa slijedom toga i za Judu i potom Barabu. Sve to nema nikakve veze s povijesnim podacima, to je gnosticizam. A Schonfield je svoje djelo pisao prije negoli je 2006. objavljen prijevod *Judina evanđelja*. Izvori su dakle jasni, a cilj poznat: pošto-poto razoriti lik Isusa Krista i sve preokrenuti (*pervertere* - perverzija, *revolvere* - revolucija, *diabalein* - *diabolos* - đavaol!).

Navedimo još jedan roman istog žanra kao i nekoliko prethodno spomenutih. To je djelo španjolskog pisca Javiera Sierrae (1971.), *Tajna večera*.¹⁵ Na tragu proizvodnje romana kakva je ona Umberto Eca ili Dana Browna, kakva je prepoznatljiva u djelu o Svetom Gralu ili djelima iz okruženja *New Agea*, ovaj nam pisac nudi djelo koje je usredotočeno na slikara Leonarda da Vincija i njegov rad na Posljednjoj večeri (*Cenacolo*) u blagovaonici dominikanskog samostana Santa Maria delle Grazie u Milanu, tijekom 1497. godine. Dakako, budući da se radi o slici „Posljednja večera“, nije moglo izostati pitanje o liku Jude Iškariotskoga (o čemu, uostalom, postoje bezbrojne legende). Autor ovog romana neskriveno se koristi Judinim likom da uz njega poveže svoje viđenje njegove uloge, odnosno da ga predoči u svjetlu rehabilitacije katarizma, čemu je uostalom i posvećen cijeli ovaj roman. Pa su tu i zavrzlake oko lika Jude Iškariotskog. Kao model za lik Jude uzet je otac Alessandro. „Slikarev rad naporniji je nego što ljudi zamišljaju... Mjesecima lutamo unakolo tražeći izraz lica, profil, lice koje odgovara našim zamislima i koje nam može poslužiti kao model. Meni je nedostajao Juda. Čovjek

¹² *Isto*, 153.

¹³ *Isto*, 155.

¹⁴ *Isto*, 178.

¹⁵ Hrvatski prijevod i izdanje, Mozaik knjiga, Zagreb, 2006.

koji je na licu imao urezano zlo, ali ne bilo kakvo zlo: trebala mi je inteligentna i oštroumna ružnoća, koja odražava Judinu unutarnju borbu da ispuni zadatak koji mu je povjerio sam Bog. Složit ćete se sa mnom da bez njegove izdaje Krist nikad ne bi ispunio svoju sudbinu... Otac Alessandro bio je moj model za Judu! Njegovo je lice imalo sve odlike za kojima sam tragao. Bio je inteligentan, ali izmučen čovjek, a njegove grube, oštre crte lica gotovo su vrijeđale pogled.¹⁶ Takav je lik bio pogodan da posluži za uprizorenje Jude o kojemu je već davno prije dominikanski pisac Jacobus de Voragine u opisu i popisu vrlina dvanaestorice apostola zapisao da je izgledao i bio *nefandus*, to jest odvratan.¹⁷ Zagonetna smrt oca Alessandra daje naslutiti koješta, a autor zaključuje: "Siguran sam da je naš zajednički prijatelj otac Alessandro ubijen izravnim naredbom Leonarda da Vinci. I vjerujem da je svemu kriva ta prokleta knjiga, ista ona za kojom je žudjela vojvotkinja i koja je i nju stajala života."¹⁸

Nisku knjiga koje govore o Judi treba upotpuniti i svim onim što je o njemu napisao i kako ga je predstavio francuski pisac i znanstvenik, poznati Ernest Renan u djelu *Život Isusov*.¹⁹ U 9. poglavlju, *Isusovi učenici*, Renan opisuje sve apostole i potom piše: „I napokon, tu je bio Juda, Šimunov sin iz grada Keriota, iznimka u tom vjernom mnoštvu, jer je na svoja leđa natovario tako strašnu ozloglašenost. Jedini on nije bio iz Galileje. Keriota je bio grad na samom jugu, na jedan dan putovanja iza Hebrona.“²⁰ A u 23. poglavlju, naslovljenom *Posljednji tjedan Isusov*, Renan ovako opisuje Judinu ulogu: „Svećenički su doušnici oprezno prisluškivali njegove učenike nadajući se da će iz njihove slabosti ili naivnosti izvući korisne informacije. Ono što su tražili, nađoše u Judi Iškariotu. Ovaj nesretnik, potaknut neobjašnjivim pobudama, izdao je svoga Učitelja i čak se obvezao (iako je takva podlost gotovo nevjerojatna) povesti vojnike određene za uhićenje Isusovo. Sjećanje na užas koji je u kršćanskoj tradiciji ostavila ili ludost ili bezboštvo toga čovjeka svakako je dalo maha određenom pretjerivanju. Do tada je Juda bio učenik poput svih ostalih, čak i apostol; izvodio je čuda i istjerivao zle duhove. Legenda govori (a legenda se uvijek koristi snažnim i odlučnim jezikom) o uzvancima u maloj prostoriji za večere, kao o jedanaest svetaca i jednom grešniku. U zbilji nema takvih apsolutnih kategorija. Iako

¹⁶ Usp. Javier Sierra, *Tajna večera*, 134.

¹⁷ *Isto*, 142.

¹⁸ *Isto*, 161.

¹⁹ Francuski original, *La vie de Jésus*, objavljen u Parizu 1863., hrv. prijevod Zagreb, 2001.

²⁰ *Isto*, 115.

sinoptici Judin zločin povezuju s pohlepom, to nam se čini nedovoljnim. Bilo bi vrlo neobično kada bi čovjek koji vodi blagajnu i koji je svjestan što bi izgubio smrću svoga vođe, zanemario korist svoga zanimanja zamijenivši ga malom svotom novca. Da li je sebičnu Judinu ljubav povrijedilo zapostavljanje na večeri u Betaniji? Ni time ne možemo objasniti njegov postupak. Ivan bi htio da ga smatramo lopovom i nevjernikom od samoga početka, što ipak nije vjerojatno. Skloniji smo to pripisati osjećaju ljubomore ili nesloge među učenicima. Upadljiva mržnja koju Ivan iskazuje prema Judi potvrđuje ovu pretpostavku. Ne tako čista srca kao drugi, Juda je prirodom svoga posla i nesvjesno postao uskogrudan. Kao što se događa mnogima u aktivnoj službi, tako je i on interese riznice pretpostavljao čak onima kojima je riznica namijenjena. Rizničar je nadvladao apostola. Govorkanja koja su mu promaknula u Betaniji, čini se da upućuju na njegovo mišljenje kako je učitelj preskup za svoju duhovnu obitelj. Takva je pakosna štedljivost prouzročila i mnoge druge sukobe u malenom društvu. Ne poričemo da je Juda Iškariot pomogao uhititi svoga Učitelja, no još uvijek vjerujemo da su kletve na njegov račun ipak donekle nepravedne. Možda je u njegovu činu bilo više nezgrapnosti nego opaćine... Ako je glupa želja za nekoliko srebrnjaka zavrtila Judinom nesretnom glavom, čini se da ipak nije izgubio sav moralni osjećaj, jer kada je postao svjestan posljedica svoje krivnje, pokajao se i, prema kazivanju, počinio samoubojstvo.²¹

Potom, u 27. poglavlju, naslovljenom *Sudbina Isusovih neprijatelja*, Renan o Judi piše: „A nesretni Juda Iškariot? O njegovoj su se smrti širile strašne priče. Govorilo se da je cijenom svoje izdaje kupio polje u okolici Jeruzalema. Zapravo, južno od Sionske planine postojalo je mjesto zvano Hakeldama (Krvavo polje) i pretpostavlja se da ga je prisvojio izdajnik. Neki kažu da se ubio, a drugi tvrde da mu je zbog pada u polju ispala utroba. Jedni opet tvrde da je umro od neke vodene bolesti u groznim mukama i da ga je stigla kazna s neba. Želja da se u liku Jude ujedine sve prijetnje koje Psalmi izriču protiv nevjernog prijatelja, možda je potaknula te legende. Može biti da je Juda na svome polju Hakeldami živio tiho i neopaženo dok su njegovi nekadašnji prijatelji osvajali svijet i prepričavali njegovu sramotu. Možemo pretpostaviti i to da ga je silna mržnja kojom je bio okružen, natjerala na neki nasilni čin u kome bi se opet vidio prst nebeski.“²²

²¹ Isto, 234-235.

²² Isto, 263-264.

Pozornom čitatelju ponuđenih prijevoda na hrvatski jezik novo tematiziranje pitanja o Judi Iškariotskome trebalo bi biti znano i po poznatom djelu talijanskog književnika Marija Pomilija (1921. - 1990.). Sastavni dio njegova poznatog djela *Peto evanđelje* tvori i drama *Peti evanđelist*,²³ u kojoj se pojavljuje Juda i sva sofisticirana problematika oko njegove uloge i značenja u Isusovu udesu. Drama i završava s likom Jude! Na jednom mjestu drame *Peti evanđelist* Juda za sebe govori: „Ali ja sam bio *iskariot*. A ti znaš što to znači! – Zar *Iskariot* ne znači da potječeš iz Keriota?“ Nato Juda odgovara: „A gdje je Keriota? Pronađite ga ako uspijete. Nipošto: *iskariot* znači najmljeni ubojica, čovjek vičan da djeluje u mraku, da upotrebljava bodež, protiv Rimljana, razumije se. To je bila moja narav, takav sam sačinjen.“²⁴ Prema tome *Iskariot* bi bio naziv i imenoslov od latinske riječi *sicarius* (*sica*) što upravo znači ubojica. Iz latinskog je riječ prenesena i u talijanski jezik u kojem pojam *sicario* znači plaćeni ubojica!

U istoj drami Pomilio među aktore uvrštava i Barabu pa se i oko njegova imena i uloge ispleće priča koja nije nepoznata, a nalikuje onome što zastupaju masonski pisci Christopher Knight i Robert Lomas u knjizi *Hiramov ključ*.²⁵ Gotovo istovjetnu, čak još maštovitiju priču o Barabi potpisuje autorski trojac Lincoln-Baigent-Leigh u knjizi *Sveti Gral i njegovi nasljednici*.²⁶ Prema tim novim literarnim konstruktima lako se stječe dojam da bi cijelo kazivanje u četiri kanonska Evanđelja trebalo preinačiti. To se napose očito pokazuje u onom odsječku kad Baraba ispravlja i dopunjuje zapis evanđelista Mateja koji prenosi Pilatov upit: „Koga hoćete da vam pustim? Barabu ili Isusa, zvanog Krist?“ Nato Baraba odmahuje glavom i govori: „Ne baš tako!“ te se obraća Petom evanđelistu i pita ga: „Možeš li ti posvjedočiti kako je točno rekao?“ Peto evanđelist odgovara: „Koga hoćete da vam oslobodim? Isusa, zvanog Baraba, ili Isusa, zvanog Krist?“ Nato Baraba nastavlja: „Točno tako. Jeste li čuli? I ja sam se zvao Isus, Isus Bar-Abba, Isus Sin Očev. I ti (Mateju): i ti si to spomenuo, ali se to činilo svetogrдно pa je uklonjeno iz tvog teksta. Zato je ostao samo moj nadimak, nejasan svima, većini omražen, inače da je ostalo cijelo moje ime, shvatila bi se Pilatova ironija i što je htio postići suprotstavljajući me Isusu. Jer i ja sam, na svoj način,

²³ Usp. Mario Pomilio, *Peto evanđelje*, hrv. prijevod, Zagreb, 1986., 311-388.

²⁴ Isto, 360-361.

²⁵ Usp. Christopher Knight - Robert Lomas, *Hiramov ključ*, Zagreb, 2000., 65-67 i 263.

²⁶ Usp. Lincoln - Baigent - Leigh, *Der Heilige Gral und seine Erben*, njem. izd., Gustav Lübke Verlag, Bergisch Gladbach, 1984., 316 sl.

bio nosilac poruke, i ja sam bio tumač, ili se vjerovalo da sam tumač volje Oca nebeskoga. Djelovao sam u smjeru Kraljevstva, obećavao sam slobodu. A u isto vrijeme živio je još jedan Isus, koji je išao naokolo, proglašavajući se sad Sinom Čovječjim, sad Sinom Božjim, i on je obećavao nešto izdaleka slično. Mogli smo se udružiti, ne čini li vam se? Ili smo se mogli sukobiti da smo nabasali jedan na drugoga? Mogao je čak, da me tražio, imati me među svojim učenicima. Ali se to nije dogodilo: morao sam proći daleko od njega a da ga nikada ne vidim, dok se netko nije podlo, za neki svoj politički račun, odlučio da stavi ljude pred izbor između njega i mene: Isus, Sin Očev suprotstavljen je tako Isusu Sinu Božjem. Zamislite, kakve li ironije, kakve li znalačke ironije: dva načina postojanja, dvije metode, dva govora, dva suprotna načela, dva postupka da se objasni Mesijino obećanje, dvije različite vizije Kraljevstva i dvije perspektive spasenja predlažu se, evo, Židovima da se opredijele. U čemu je bila moja krivica da su meni dali prednost? Mene, mene su razumjeli.²⁷ Vrlo znakovito Juda govori Barabi: „A zašto ne bi i ti rekao da ti je bilo suđeno? To je bila tvoja uloga od početka svijeta. Biti odabran umjesto Krista, to je bila tvoja uloga, uloga za koju te u svojoj pravednosti izabrao Bog.“²⁸ Juda potom govori da je on, Juda, „srž teme otkupljenja“, a ta se tema svodi na pitanje: „Je li bilo moguće spasiti Judu? Je li Krist to mogao?“ Judino pitanje za mnoge je postalo teološko pitanje, izazovna paradigma milosti i grijeha, spasenja i propasti, univerzalne vrijednosti Isusove otkupne žrtve. Pomilio je to tematizirao u ovoj drami, *Peti evanđelist*. Za druge je Juda bio više izazov za odgonetavanje psihološke pozadine u njemu samom, ali i u Isusu Kristu. Opet drugima to je poslužilo za vjekovječno traganje o moralnim aspektima grijeha i praštanja, o sudbini raja i pakla. U svakom slučaju, Juda je višestruki izazov, pa nije čudo da se o njemu tako mnogo i na tako različite načine pisalo i razmišljalo.

Od autora koji su u novije vrijeme pisali o Judi te o njegovu liku i udesu sročili svoje prosudbe i nove ideje treba spomenuti njemačkog autora, pokretača i dugogodišnjeg urednika tjednika *Der Spiegel* iz Hamburga. To je Rudolf Augstein (1923. - 2002.) i njegovo opsežno djelo *Isus Sin Čovječji*.²⁹ Augstein u ovom svom „životnom djelu“ kojim svim snagama svoje slobodoumne filozofije i masonske ukorijenjenosti osporava povijesnog Bogočovjeka Isusa Krista i Crkvu, nije mogao zaobići i pitanje lika i uloge Jude Iskariotskoga. Prva zagonetka je Judin nadimak, ili prezime, *Iskariot*. Iako se taj naziv

²⁷ Usp. Mario Pomilio, *Peto Evanđelje*, 361-362.

²⁸ Usp. *Isto*, 363.

²⁹ Usp. Rudolf Augstein, *Jesus Menschensohn*, DTV, München, 2003.

povezuje s mjestom porijekla, Kerijot u zemlji moapskoj, ipak ostaje i druga mogućnost, da je on nastao od latinske riječi *sicarius* (*sica* – bodež), a tako su bili nazvani zeloti, ustanici i borbeni oporbenjaci rimskoj vlasti u Palestini. Postoji mogućnost da je naziv nastao od aramejske riječi *schegar*, u značenju lagati, lažac. Nakon spomena kako je Juda prikazan u evanđeljima, Augstein piše: „Naprotiv Juda, od kršćana sve više ocrnjen kao oličenje ljudske izopačenosti, izrasta u židovskoj literaturi do Isusovog anđeoskog suparnika i brata po mlijeku.“³⁰ Potom se donosi i islamska legenda, koja se oslanja na Kuran (sura IV, 157), prema kojoj je Juda iznenada zadobio isti izgled kao Isus te od Židova umjesto Isusa bio raspet na križ. U židovskoj zbirci pogrdnih priča o Isusovoj povijesti (*Toledot Ješu*), nastaloj ne prije 10. stoljeća na hebrejskom jeziku, blasfemno se kazuje kako je u nekom magijskom natjecanju Juda pobijedio Isusa. Potom su obojica dignuta u zrak, ali Juda onečišćuje Isusa mokraćom i time poništava njegovu čudesnu moć koju je zadobio zlorabom Božjeg imena. Da upotpuni svoj prikaz Jude, Augstein navodi i mišljenje psihoanalitičara Theodora Reika, sljedbenika Freuda, koji je Judu predočio kao „Kristov drugi Ja“.³¹ Napokon, na kraju prikaza o Judi, Augstein ističe kako je tijekom povijesti došlo do poistovjećivanja Jude sa Židovima (Judas – Juda – Jude), a upravo je to pothranjivalo užasne progone i pogrome Židova! Taj se refren ponavlja barem 5-6 puta u filmu *Evanđelje po Judi* (DVD) u izdanju *National Geographic*. Tako pitanje o Judi Iškariotskom prerasta znanstvenu potragu i stručnu prouku i postaje suvremeno političko pitanje na kojem se odmjerava indeks političkog i rasističkog antijudaizma.³² A pritom opreza nikad dosta!

Da se upotpuni prikazivanje Jude u suvremenim djelima raznih pisaca, valja navesti i ono što piše jedan od najpoznatijih židovskih proučavatelja kršćanskih korijena i prvotne kršćanske predaje. To je ugledni profesor Židovskog sveučilišta u Jeruzalemu Schalom Ben-Chorin, rođenjem Fritz Rosenthal (München 1913. - Jerusalem 1999.). U svom djelu *Brat Isus. Nazarenac prema židovskom gledanju*³³ nije mogao zaobići lik i (ne)djelo Jude Iškariotskoga. Autor ističe da je Juda najtragičnija osoba Novog zavjeta.³⁴ Ne može se

³⁰ Isto, 207.

³¹ Usp. Theodor Reik, *Der eigene und der fremde Gott, Zur Psychoanalyse der religiösen Entwicklung*, Frankfurt am Main, 1983.

³² Usp. Mirjam Kübler, *Judas Iskariot. Das abendländische Judasbild und seine antisemitische Instrumentalisierung im Nazionalsozialismus*, Spennert, Hartmut, 2007.

³³ Schalom Ben-Chorin, *Bruder Jesus. Der Nazarener in jüdischer Sicht*, DTV, München, ¹⁴1992.

³⁴ Isto, 145.

sumnjati u povijesni lik Jude, nije ga izmislila kršćanska prazajednica, budući da je upravo on bio za tu zajednicu jedna odveć neugodna pojava. Međutim, prema mišljenju autora, kasnije je nastupila mitologizacija Judina lika.³⁵ Juda (Jehuda Bar-Šimon – sin Šimunov) jedini je Judejac među Galilejcima koji okružuju Isusa, među dvanaestoricom apostola. Prema onome što je o njemu zapisano u novozavjetnim knjigama Juda je „najzagonetnija ličnost evanđeoske povijesti“.³⁶ Judino zagonetno (prez)ime „Iškariotski“ moglo bi se vezati uz mjesto njegova porijekla – Iš Karjoth, ili pak uz Judinu pripadnost skupini žestokih židovskih aktivista protiv Rimljana, koji su se zvali *zeloti*, a prema latinskom *sicarius* (*sica*=bodež). Judu bi, slijedeći značenje tog „nadimka“, trebalo svrstati u skupinu ili sljedbu zelota, koji su Isusa htjeli učiniti mesijanskim pretendentom u političkom smislu (kraljevski Mesija!) koji bi oslobodio svoj narod od rimske vlasti. Tako bi se Judu, gorljivog židovskog aktivista, trebalo vidjeti kao reinkarnaciju slavnog Jude Makabejca, kako je to smatrao antropozof Rudolf Steiner.³⁷ Dakako, Schalom Ben-Chorin ne izostavlja pripomenuti kako su ime i lik Jude (*Judas*) sudbonosno djelovali tijekom povijesti te se njegova uloga Isusova izdajnika projicirala na sav židovski narod (*Juden*) kao Judin narod, a to je imalo kobne posljedice u mukotrpnj židovskoj povijesti. Istovjetnu tezu zastupa i poznati židovski stručnjak za Isusa i Evanđelja David Flusser u djelu *Isus*.³⁸ Juda je, naime, prema Ben-Chorinu u kršćanskom poimanju ostao obilježen i zapamćen kao „sin tame“ naspram „sinova svjetla“, a u tom se suprotstavljanju nazire pojmovnik i stil kumranske zajednice. Stoga su i Židovi općenito bili viđeni kao sinovi tame, a to više nema veze s Kumranom.³⁹ Ovu teoriju projekcije čini se da su preuzeli brojni suvremeni publicisti koji žele rehabilitirati Judu. Međutim, svoditi cijelo pitanje antisemitizma u povijesnim traumama tijekom dvadeset stoljeća na osobu Jude i njegovu ulogu u smrti Isusa Krista, čini se ipak nerazmjernim. Juda ne može biti jedini i isključivi ključ za razumijevanje, pa stoga ni za razrješenje „židovskog pitanja“, napose ne ključ za antisemitizam 20. stoljeća. Ali se opravdano može zaključiti da je projekt *rehabilitacije* Jude uzročno najuže povezan sa projektom *de-habilitacije* Isusa Krista. I to je to!

³⁵ Isto, 141.

³⁶ Isto, 140.

³⁷ Usp. Isto, 141.

³⁸ David Flusser, *Jesus*, Rowohlt Verlag, Reinbek, 32002, 121.

³⁹ Schalom Ben-Chorin, *Bruder Jesus*, 144-145.

Kad je riječ o Judi u percepciji raznih autora, nije moguće zaobići literarno djelo ruskog pisca Leonida Nikolajeviča Andrejeva (1871. - 1919.), naslovljeno *Juda Iskariotski i druge priče*.⁴⁰ Ovaj nepravedno zapostavljeni i gotovo zaboravljeni ruski pisac, cijenjen od brojnih suvremenika kao pripadnik ruske „moderne“, ali odbačen od boljševika nakon Oktobarske revolucije (umro u emigraciji!), našao je u liku Jude Iskariotskog izvrstan predložak da se kao pisac potvrdi kao „nepogrešiv slikar karaktera“ i kao literarno-misaoni umjetnik i mislilac koji „postavlja ključna pitanja“, razotkriva duše i predodčuje ponore strasti. U pripovijetki je ocrtao negativne osobine Jude Iskariotskoga, slijedeći, doduše, narativnu potku i kazivanja iz četiriju evanđelja, ali u slobodno romansiranoj interpretaciji. Juda, taj čudni i stravični čovjek s dvojakim izrazom lica i užasnim pogledom, opisan je kao koristoljubac, podmukao, sklon neiskrenosti i laži, majstorski kradljivac, ružniji od svih žitelja Judeje. Taj riđi Juda iz Kariota, napustio je svoju ženu, posvuda laže, ceri se, budno vreba svojim lopovskim okom, uvijek iza sebe ostavlja neprijatnosti i zavađe, lukav i zao, jednooki zloduh, čovjek bez djece, koji često nastupa ulizički i prepredeno, izgledom ružne i kvrgave glave, visoka rasta, uz često mijenjanje glasa, bio je nalik na ružnog polipa, pa ne čudi da mu je otac bio jarac, odnosno sam đavao. No, iako takav negativac, Juda će pred apostolom Petrom i Ivanom koji se spore oko toga tko će biti prvi uz Isusa u njegovu kraljevstvu, ipak izustiti: „Ja! Ja ću biti pored Isusa“.⁴¹ A pred velikim svećenikom Anom pokušava obrazložiti „kako je pošao među učenike Isusa Nazarećanina s jednim ciljem: da bi razobličio varalicu i da bi ga predao u ruke zakona“.⁴² Judino samoubojstvo Andrejev opisuje kao vješanje na brdu, visoko iznad Jeruzalema. A u hodu do svog skončanja Juda izgovara: „Čuješ li, Isuse!... Idem k tebi. Dočekaj me ljubazno, sustao sam. Veoma sam sustao. Potom ćemo zajedno, zagrljeni kao braća, doći natrag na zemlju... Dočekaj me lijepo, mnogo sam umoran, Isuse.“⁴³ Andrejevljeva pripovijetka o Judi završava potvrdom o vjekovječnom Izdajniku: „I iste večeri svi vjernici saznaše za strašnu Izdajnikovu smrt, a sutradan sazna za nju cijeli Jeruzalem. Sazna za nju kamenita Judeja, i zelena Galileja za nju sazna; i do jednog mora i do drugoga koje je još dalje, pronese se vijest o Izdajnikovoj smrti. Ni brže, ni tiše, nego zajedno s vremenom vijest se širila, i kako vremenu nema kraja, tako neće biti kraja ni pričama o Judinoj izdaji

⁴⁰ Dostupan samo prijevod na srpski jezik, izdanje BIGZ, Beograd, 1975., 79-140.

⁴¹ L. N. Andrejev, *Juda Iskariotski*, 105-106.

⁴² *Isto*, 106.

⁴³ *Isto*, 139.

i strašnoj njegovoj smrti. I svi – dobri i zli – jednako će proklinjati sramnu uspomenu na njega; i u svih naroda koji su postojali na svijetu i koji postoje, ostat će usamljen u okrutnoj sudbini svojoj – on, Juda iz Kariota, Izdajnik.“⁴⁴

Ličnost i djelo Jude Iškariotskoga zaokupljali su brojne pisce, psihologe, teologe. Htjelo se prodrijeti u bezdane otajstva zla, ali i tragati za neodgonetivim pitanjima dobra i zla, grešnosti, kazne, milosrdne ljubavi Božje i mogućnosti spasenja za one koji su naoko svrstani u „propale duše“. A Judin slučaj upravo je klasičan izazov za sva ta pitanja, dvojbe i izazove. Stoga ne čudi što je pitanje o Judinoj sudbini bezbroj puta tematizirano pod najrazličitijim vidovima.

Navedimo ovdje barem neka oprimjerenja u kojima se ogledaju različiti pristupi fenomenu Jude Iškariotskoga. Francuski autori Claude-Andre Puget i Pierre Bost potpisuju dramski tekst o nekom čovjeku zvanom Juda.⁴⁵ Prema toj drami Juda zamjećuje da je Isus previše uronjen u svoju čovječnost, pa ga želi prisiliti da pokaže svoje božanstvo i stoga ga izdaje Sinedriju, uvjeren da će tada Isus učiniti velebno čudo. No kad vidi da Isus nije učinio ništa za svoje oslobođenje, Juda se razočarava, i više neće imati vremena da doživi opravdanost svoje težnje.⁴⁶

Sličan dramski tekst, također sredinom 20. stoljeća, djelo je talijanskog književnika Alberta Perrinija i nosi jednostavan naslov *Juda*.⁴⁷ U toj radiodrami zanimljiv je dijalog između Sotone i Jude, u kojem se može iščitati pokušaj psihološkog poniranja u Judinu nutrinu, u njegove želje i namjere, u njegovu podsvijest. Može se naslutiti i razabrati da se izdaja Isusa kod Jude rađa iz neke uvijene, ali intenzivne ljubomorne ljubavi prema Isusu. Sotona nagovraća Judu da slijedi svoju sudbinu, da izazove Isusa te se on očituje kao Mesija, kao Bog. „Ti, samo ti, Juda! Zašto oklijevaš? Ako je on

⁴⁴ Isto, 140.

⁴⁵ Usp. *Un tale chiamato Giuda*, tal. prijevod, objavljen je u: *Il dramma: rivista mensile di commedie di grande successo*, A. 32., n. 233 (febbraio 1956), 13-38.

⁴⁶ Usp. Domenico Porzio, *Incontri e scontri col Cristo*, Milano, 1971., sv. II, 613-619. Dramski prikaz Judina slučaja nalazi se i u knjizi Stephena Adlyja Guirgisa, *The Last Days of Judas Iscariot* (2005.); predstavu je u Londonu režirao Rupert Goold. Prema autoru Juda se žali na odluku da bude bačen u pakao i brani se argumentima kako ne bi bilo Isusove žrtve da se on sam nije prije žrtvovao izdavši Učitelja, i da za to sud treba imati razumijevanja. Tu se nalazi i zanimljiva teza: „Ako je izdaja vrhunski grijeh, onda je oprost takva grijeha najveći mogući akt milosti i Juda bi trebao biti pomilovan.“ Vidi recenziju ove drame: Jasen Boko, *Vijenac*, 10. travnja 2008.

⁴⁷ Alberto Perrini, *Giuda*, 1952.; usp. *Incontri e scontri col Cristo*, Milano, 1971., sv. II, 718-722.

Bog, ništa mu se ne će dogoditi!“, govori Sotona, a Juda potom pita: „A ako... ako nije Bog?“ Na to mu Sotona odvraća: „Ti ćeš razotkriti njegovu prijevaru; i moći ćeš ga držati u svojoj ruci (vlasti). Prisiliti ga da obori oči pred tobom.“ Nato Juda uzrujano odgovara: „Ako je on Bog, u tren oka može preokrenuti Rimsko Carstvo, u svakom trenutku! Da, želim slomiti njegovo oklijevanje, dok sam još na životu. Svakim danom koji prolazi gubim na svojoj slavi i svojoj moći. I njegovoj. I ja ću biti slavljen kao prorok! I bit ću prvi do Isusa Nazarećanina, kralja Židova. Bit ću ministar među ministrima. I svaka će moja riječ ulijevati strah ljudima na zemlji. Ne ću ostati u stadu koje bleji; postat ću vuk; odjeven u purpur i svilu! Tko me danas prezire, sutra će se morati prestrašiti! Ja sam najlukaviji! Najmoćniji! Hosana! Hosana sinu Davidovu! Hosana onome koji dolazi u ime Gospodnje! Hosana onomu koji će vladati nad pukom Izraelovim!“⁴⁸

Pitanje o Judinoj tajni nije mogao zaobići ni poznati teolog i filozof Romano Guardini (1885. - 1968.), koji u svom djelu *Gospodin*⁴⁹ ima posebno poglavlje o Judi. Guardini uvjerljivo zapaža egzistencijalno značenje Jude, pa piše: „Izdaja Boga užasno je bliska svakome od nas... Zar u našem životu nema dana, kad smo ga u tili čas izbacili, iz naše najbolje svijesti, iz naših najsvetijih osjećaja, iz naše dužnosti, iz naše ljubavi, radi neke taštine, radi neke senzualnosti, radi neke koristi, radi sigurnosti, ili radi mržnje, radi osвете?... Juda razotkriva nas same.“⁵⁰ No, ostaje veliko i teško pitanje: „Kako je mogao jedan čovjek, kojega je Gospodin prihvatio među svoje, smisliti takav plan, i ostvariti ga?“ To pitanje i problem uvelike su zabrinjavali ljude, pa su se, prema Guardiniju, tijekom vremena iskristalizirala dva odgovora: „Prvi je odgovor priprostog naroda. On kaže: Juda je bio pozvan; prepoznao je u Isusu Mesiju – možda i Sina Božjega, ali nije očistio svoje srce od zla, ostao je pohlepan, i zbog pohlepe za novcem prodao je svog Učitelja. Tako je nastala, u crnom svjetlu, figura najvećeg izdajice: iz mitskog poistovjećivanja sa zlom.“⁵¹ Potom nastavlja: „Uz ovaj vrlo jednostavni odgovor, postoji i drugi veoma zamršen. Prema tom tumačenju Juda je bio čovjek velikih osjećaja, svjestan dubokih vidova života. Vjerovao je u Mesiju, i bio je uvjeren da je on u stanju da obnovi Izraelovo kraljevstvo. No, kako se činilo da on u tom oklijeva, Juda je stvorio odluku da ga izloži životnoj pogibelji: tada će morati djelovati, morat će se

⁴⁸ Usp. *Incontri e scontri col Cristo*, 721-722.

⁴⁹ Romano Guardini, *Il Signore. Meditazioni sulla persona e la vita di N. S. Gesù Cristo*, Milano, Vita e pensiero, 1962., o Judi, 429-437.

⁵⁰ *Isto*, 436-437.

⁵¹ *Isto*, 431.

osloniti na svoju nadljudsku moć i ostvarit će željenu slavu... Ili, još jedna stepenica prema dolje u tamu: Juda znajući da se otkupljenje mora dogoditi kroz smrt pravog pravcatog Sveca, da bi spasio svoju braću, uzeo je na sebe sramotu neophodnog izdajice. Iz ljubavi za spasenje drugih preuzeo je na sebe izopačenost i prokletstvo.⁵² Nedvojbeno se i s lakoćom može uočiti kako suvremeni pokušaji Judine rehabilitacije stoje na tragu ove druge interpretacije, dakako, u vrlo zamršenim inačicama.

Pitanje o Judi – „čovjeku koji je prodao svoga Boga“ – nije izostavio ni poznati talijanski pisac i mislilac Giovanni Papini (1881. - 1956.) u svom klasičnom djelu *Povijest Kristova*.⁵³ U poglavlju *Judina tajna* (str. 244 - 249) Papini navodi nekoliko mogućih odgovora na enigmu Judine izdaje. Kao vrstan poznavatelj okultizma i satanizma, napose u francuskoj i talijanskoj literaturi (o čemu je dao svjedočanstvo u svom djelu *Il Diavolo – Davao*), Papini je progovorio o izvorima i autorima Judine rehabilitacije. On piše: „Takva razmišljanja zdravog razuma o tako neobičnom zločinu navele su mnoge ljude još u prva kršćanska vremena da traže druge povode toj sramotnoj prodaji. Krivovjerna je sljedba kainovaca pričala da je Juda znao da je Isus, po volji svojoj i Očevoj, morao biti izdan i pogubljen – da njegovoj mucu ne uzmanjka ništa za veliku pomirnu žrtvu – pa je pristao s bolom da primi na sebe vječnu sramotu da bi se sve izvršilo. Juda je, prema tomu, potrebno i dragovoljno oružje otkupljenja te je, po njihovu, bio junak i mučenik, dostojan da se poštuje, a ne proklinje.“⁵⁴ To Papinijevo zapažanje savršeno oslikava sadašnje pokušaje prikazivanja Jude u nekom novom, pozitivnom svjetlu, vezano uz pronalazak i objavljivanje *Judina evanđelja*. Papini navodi i još nekoliko ponuđenih odgonetki za Judinu tako zagonetnu izdaju i ponašanje. „Prema drugima, Iskariot se, koji je ljubio svoj narod i očekivao njegovo oslobođenje, a možda je osjećao što i revnitelji, pridružio Isusu nadajući se da je on Mesija kakvog je onda zamišljao prosti svijet: kralj koji će osvetiti i uspostaviti Izrael. Kad je malo-pomalo, uza svu tupoglavost, opazio iz Isusovih govora da se namjerio na Mesiju posve drugog kova, predao ga je njegovim neprijateljima da iskali bijes zbog razočaranja.“⁵⁵ U nabranjanju mogućih razloga Judina čina izdaje Papini navodi i sljedeće: „Neki rekoše da pravi razlog treba tražiti u gubitku vjere. Juda je tvrdo vjerovao u

⁵² Isto, 431.

⁵³ Giovanni Papini, *Storia di Cristo*, Firenze, 1942., hrvatski prijevod dr. Fran Binički, Sinj, 1936., drugo hrv. izdanje, Sinj, 1981.

⁵⁴ Giovanni Papini, *Povijest Kristova*, Sinj, 1981., 245.

⁵⁵ Isto, 245.

Isusa, ali sada nije mogao više vjerovati. Govori o posve blizom svršetku; neprijateljska prijetnja prijestolnici, odgađanje pobjedničke pojave nagnaše ga napokon da izgubi svako pouzdanje u onoga za kojim je dotada išao. Nije zamjećivao da se približava kraljevstvo, a vidio je da dolazi smrt... Svladan strahom – taj bi oblik uzeo Sotona da ga zaposjedne – namisli dignuti ruke i izdajom spasiti život. Nevjera i kukavštine bile su sramotne pobude za njegovo sramotno djelo.⁵⁶

Papini je kao vrstan intelektualac bio dobro obaviješten o svim pokušajima rehabilitacije Jude i dobro je uočavao da je to uvijek vezano uz podle namjere destrukcije lika i djela Bogočovjeka Isusa Krista. Napose je bio upoznat s talijanskim antiklerikalnim, odnosno antikristovskim djelovanjem i stavom talijanskih slobodnih zidara koji su u svom prevratničkom bunilu rehabilitirali i Lucifera te ga slavili kao nositelja, svjetlonošca pobune, prevrata, štoviše, mržnje prema Kristu Isusu i njegovoj Crkvi, o čemu nedvojbeno svjedoči sveukupna povijest talijanske masonerije.⁵⁷ Osim sljedbe kainita, Papini je upoznat s djelima francuskih literarnih sotonista, i s brojnim drugim autorima koji su i Judu pokušali stilizirati kao svojevrnog heroja i sveca. Stoga je vrijedno pozornosti i sljedeće Papinijevo zapažanje: „Jedan Englez, poznat kao žderač opijuma, izmislio je, naprotiv, novu obranu izdajnika. Juda je vjerovao: dapače je odviše vjerovao. Bio je tako uvjeren da je Isus zbilja Krist te ga je htio nagnati, predavši ga u ruke sudu, da konačno otkrije svoje mesijanstvo. Nije mogao vjerovati (tako je bila jaka njegova nada) da će Isus biti pogubljen. Ako li bi doista morao umrijeti, znao je zasigurno da će odmah poslije toga uskrsnuti te se pojaviti s desna Ocu kao kralj Izraela i cijeloga svijeta. Da pospješi veliki dan u koji će se učenicima napokon dati nagrada za njihovu vjernost, Juda, uvjeren u nepovredivost svoga božanskoga Prijatelja, htjede ga prisili i dati mu priliku da pokaže da je on pravi Sin Božji, predajući ga onima koje je on trebao srušiti. Čin Jude nije bio izdajstvo, nego pogreška jer nije razumio pravoga smisla Učiteljeva nauka. Juda, dakle, nije izdao radi dobitka, iz osvete ili kukavštine, nego iz gluposti.“⁵⁸

Još jedan primjer kako se Judu Iškariota može instrumentalizirati i interpretirati pruža nam poznata njemačka spisateljica Luise Rinser (1911. - 2002.). Među brojnim njezinim knjigama je i roman

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Usp. Aldo A. Mola, *Storia della Massoneria italiana dalle origini ai giorni nostri*, Bompiani, Milano, 2006. Autor je mason, a opsežno djelo ima 1077 stranica, pa može nadomjestiti brojnu drugu literaturu.

⁵⁸ Giovanni Papini, *Povijest Kristova*, 245-246.

Mirjam.⁵⁹ U tom romanu, koji jasno očituje njezinu feminističku opciju i „žensko pismo“, Luise Rinser ponudila je potpunu reinterpretaciju Evanđelja kroz prizmu Marije Magdalene, pa bi se to djelo moglo nazvati „ženskim evanđeljem“, kazivanom od trinaestog apostola, odnosno „apostolice“. Ocrtavajući Isusove najbliže pratiocice, apostole, nije mogla zaobići ni Judu. Sukladno svojoj životnoj orijentaciji „lijeve, socijalističke“ kršćanke, Luise Rinser ocrtava Judu ne kao izdajnika, srebroljupca i egoističnog profitera, nego kao pozitivnog borca za socijalnu pravdu i političko oslobođenje svoga naroda, dakle kao istinskog zelota, revnitelja. „On je bio mudra glava, ali mračan. Govorio je malo, ali je sve vidio i čuo. Nikad se nije smijao i malo je spavao. Uvijek se nalazio uz Rabija, poput psa čuvara, spreman da zaskoči. Odalečio bi se samo da prikupi novosti. Danomice je donosio vijesti o hapšenjima, otimačinama, mučenjima i razapinjnjima; bilježio je porast cijena i poreza. Opisivao je bijedu siromaha i raskošni život glavara i pritom bi zažarenim očima gledao Isusa.“ Nitko Isusa nije tako žarko ljubio kao Juda. On nije Isusa poljupcem izdao i predao, nego ga je htio prisiliti da se konačno očituje kao politički Mesija i Osloboditelj svog potlačenog naroda. „Ako ih ne protjeramo (Rimljane), na našoj zemlji neće više rasti klasje, na našim će brežuljcima umjesto plodnih stabala stajati još samo križevi, i Svevišnji će odvratiti svoje lice od svoga naroda, koji se pretvorio u stado bezumnih ovaca, predvođenih od rimskih vukova kamo ne žele.“ Tako i ovaj roman potvrđuje da svatko ima svoga Judu, baš kao što i svatko ocrtava i lik svoga Krista, sukladno svojim vjerskim, političkim, filozofskim, svjetonazorskim opredjeljenjima.

S pravom je G. Papini zapazio i zapisao: „Sve se više gomilaju tajne o Judinoj tajni unatoč svim pokušajima nezadovoljnika da se ona riješi.“⁶⁰ I zaista, nagomilalo se bezbroj pokušaja i ponudilo bezbroj rješenja o Judi i njegovu djelu. „Judinu tajnu“ pokušali su tematizirati, kako je rečeno, brojni književnici, psiholozi, bibličari, i ne može se zaniijekati da nisu razotkrivali nove moguće aspekte te dramatične Judine ličnosti i njegova strašnog čina izdaje. Spomenimo barem neka imena i naslove koji to potvrđuju. Španjolski pisac Gabriel Miro (1879. - 1930.) bavio se Judom u svom djelu *Brevi-jar laika*, u poglavlju koje je naslovljeno *Juda*.⁶¹ Veliki argentinski književnik Jorge Luis Borges (1899. - 1986.) dotaknuo je pitanje

⁵⁹ Luise Rinser, *Mirjam. Ein Evangelium*, Fischer Verlag, Frankfurt, 1983.

⁶⁰ *Isto*, 246.

⁶¹ Gabriel Miro, *Il breviario dei laici*, Rizzoli, Milano, 1960. Usp. *Incontri e scontri col Cristo*, Milano, 1971., sv. I., 324-330.

Jude u svom djelu *Markovo evanđelje*. Njemačka književnica Ingeborg Drewitz (1923. - 1986.) objavila je 1956. djelo pod naslovom *Ja sam Juda Iškariot*.⁶² Poznati francuski književnik François Mauriac (1885. - 1970.) u djelu *La vie de Jésus* (1937.) dobro obrađuje psihologiju Jude. Već spomenuti grčki književnik Nikos Kazantzakis (1885. - 1957.) također nije mogao zaobići lik i djelo Jude u svom djelu *Krist ponovo na križu*. Slavna švedska dobitnica Nobelove nagrade za književnost (1909.) Selma Lagerlöf (1858. - 1940.) učinila je to u djelu *Legende o Isusu*. Kontroverzni talijanski književnik i redatelj Pier Paolo Pasolini (1922. - 1975.) dotaknuo se lika Jude u svom djelu *Evanđelje po Mateju*, koje je ujedno i scenarij za njegov istoimeni film. Juda se pojavljuje i u gotovo kulturnom djelu ruskog pisca Mihaila Bulgakova (1891. - 1940.) *Majstor i Margarita*. Vrlo vrijedan je i prikaz francuskog književnika i povjesničara Daniela Ropsa (1901. - 1965.) u djelu *Isus i njegovo vrijeme*. Isto se može reći i za španjolskog književnika Miguela de Unamuna (1864. - 1936.), u djelu *Sablazan križa*. To je tek neznatan broj pisaca i njihovih djela koje navodimo tek kao „pars pro toto“.

A s biblijsko-egzegetske strane može se s pravom reći da i nema stručnjaka za novozavjetne spise koji se nije dotaknuo i Jude, napose oni koji su s bilo kojeg polazišta i motrišta pokušali rekonstruirati dvostruki proces protiv Isusa. I među ekspertima za biblijska pitanja postoje znatne razlike u tumačenju lika i uloge Jude Iškariot-skoga. Bilo je i onih koji su nijekali povijesnost Judine osobe i stvarnost njegove izdaje. Pa i tome se pristupalo i postupalo baš kao i s pitanjima koja se odnose na povijesnost Isusa Krista. Tu uvijek postoji korelacija. Najčešće se pribjegavalo tumačenju da su izvješća u četiri evanđelja tvorba kršćanske prazajednice koja je nakon Isusova uskrsnuća reinterpretirala sve događaje, a Judu željela prikazati u što lošijem svjetlu, kao izdajicu, lašca, lopova, srebroljupca, sina tame, čovjeka kog je zaposjeo đavao. Judu se svrstavalo među židovske zelote i ustanike protiv rimske vladavine, revolucionare koji će 66. godine doista predvoditi pobunu i ustanak. Čini se, međutim, da je teško predočiti kako bi ubrajanje Jude, izdajice, među dvanaestoricu, moglo biti promidžbeno iznašanje Crkve u nastajanju, kao što je i Petrovo zatajenje.⁶³ Sve u svemu, treba ponoviti da je Juda Iškariotski stvarna povijesna osoba, da se njegov čin izdaje stvarno dogodio, a sve što se o njemu može znati i izreći, ima svoj jedini povijesni oslonac isključivo u izvješćima Novog zavjeta. „Ono

⁶² Usp. *Incontri e scontri col Cristo*, Milano, 1971., sv. II., 770-772.

⁶³ Usp. James H. Charlesworth, *L'ebraicità di Gesù*, Claudiana, Torino, 2002., 101.

što o Judi povijesno znamo je veoma, veoma malo, ali ipak više nego ništa.⁶⁴

Djelomični prikazi nekolicine autora i njihovih procjena Jude u ovom ogledu ne mogu se doreći a da se ne spomene još jedno djelo i autor. To je, naime, opsežno djelo Marije Valtorte (1897. - 1961.) *Spjev o Bogo-čovjeku*.⁶⁵ Posebnu pozornost zavrjeđuju poglavlja o Judinoj izdaji i njegovom stravičnom svršetku. Živopisni opisi događaja i osoba, sve do u tančine, zaslužuju pozornost i nisu lišeni uspjele književne forme. Napose su Judine karakterne crte opisane veoma sugestivno. To je razvidno već iz poglavlja 7., „Juda ide poglavicama Sinedrija (Velikog vijeća)“, kad se zbiva dogovor o izdaji. Veliki mu svećenici laskaju i zavode ga da ne promatra svoje djelo kao zločin, „nego kao sveto djelo prema Domovini“. I potom mu lažno obećavaju ne samo novčanu nagradu od 30 srebrnjaka, nego mnogo više od toga: „Tvoje će ime biti spojeno s Njegovim kroz vjekove, a Domovina će te ubrojiti među svoje junake, i počastit će te najvišim častima. Jedna je stolica pripravljena za tebe među nama. Popet ćeš se, Judo. Davat ćeš zakone Izraelu. Oh, nećemo zaboraviti to što si učinio za dobro svetoga Hrama, za sveto Svećenstvo, za obranu presvetog Zakona, za dobro cijele Nacije!“⁶⁶ Valtorta je opisala i Judinu smrt⁶⁷ prema viđenju što ga je imala 31. ožujka 1944. godine. Bilo je to njezino „najbolnije viđenje“ pa stoga na kraju i pripominje: „I želim da sve ovo brzo zaboravim, jer vas uvjeravam da je viđenje užasno.“⁶⁸ I zaista, opis Judine konačne sudbine, njegove smrti vješanjem, odbijanje skrušenja, obraćenja i traženja obraćenja nikoga ne mogu ostaviti ravnodušnim. Valjalo bi prepisati i više puta pročitati taj Valtortin zapis o njezinom viđenju Jude koji je „nalik demonu koji je izmilio iz pakla. Okrvavljen, raščešljan,

⁶⁴ Usp. Hans-Josef Klauck, *Judas – ein Jünger des Herrn*, u nizu teoloških rasprava *Quaestiones disputatae*, br. 111, Freiburg, 1987., 137; Aa.Vv., *Giuda Iscariota*, *Enciclopedia Cattolica*, sv. VI., 688-692; *Judas Iskariot*, u leksikonu *Die Menschen der Bibel*, Verlag Das Beste, Stuttgart-Zürich-Wien, 1996., 252-253. William Wrede, *Judas Ischarioth in der urchristlicher Überlieferung*, Tübingen, 1907., i brojni drugi.

⁶⁵ Maria Valtorta, *Spjev o Bogo-čovjeku*. Ovo je djelo (možda najvažnije i najpoznatije djelo M. Valtorte) tiskano u 4 sveska od 1956. do 1959. Poslije je objavljeno u 10 svezaka uz bilješke P. Konrada i M. Bertija. Hrvatski prijevod potpisuje nekoliko prevodilaca, a za izdanje zauzeto djeluje don Božidar Medvid. Svezak kojim se ovdje služimo je 9. po redu, a posvećen je Isusovoj muc: *Muka*, Duh i voda, Jelsa, ²1988.

⁶⁶ Usp. Maria Valtorta, *Spjev o Bogo-čovjeku*, sv. IX., *Muka*, 39-48, navedeni tekst str. 41.

⁶⁷ Usp. *Isto*, poglavlje *Juda iz Keriota nakon svoje izdaje*, 265-272.

⁶⁸ Usp. *Isto*, 272.

raspaljen ludilom, sa slinom u ustima, sa rukama kao pandžama, on urla i čini se da laje, toliko mu je glas piskav, hrapav, urlikav“.⁶⁹ Juda kao izdajica, koji je kriv za Isusovo uhićenje, muku i smrt, proživljava strašnu unutarnju dramatičnost svoje svijesti i savjesti. Taj unutarnji košmar opisan je u gotovo nadrealističkim bojama, u kojem se strahota nutarnje drame i borbe očituje u luđačkom i histeričnom smijehu, potresnim monolozima, pokretima, izgledu lica i gestama. Juda govori: „Ne plašim Te se, Kriste. Nema više straha! Toliko sam Te se bojao, jer sam vjerovao da si Bog i jaki. Sada mi više ne zadaješ strah jer nisi Bog. Ti si jedan luđak, slabić. Nisi se znao braniti. Nisi me pretvorio u prah, kao što nisi ni čitao u mom srcu izdaju... Ništa nisi znao... Ti si jedno ništa! Dao si sebe prodati, prokazati, uhvatiti kao miš u rupu. Tvoja moć! Tvoje porijeklo! Ah! Ah! Ah! Lakrdijaš! Jak je Sotona! Jači od Tebe! Pobijedio Te! Ah! Ah! Ah! Prorok! Mesija! Kralj Izraelov! I držao si me podložnim tri godine. Uvijek sa strahom u srcu! I morao sam lagati da te uglađeno prevaram kad sam htio uživati život. I da sam krao i bludničio, i bez sve lukavosti kojom sam se koristio, Ti mi ne bi ništa učinio. Plašljivac! Luđak! Kukavica!“⁷⁰ Juda izbezumljen vrluda ulicama Jeruzalema na taj strašni Veliki petak, odlazi sve do dvorane Posljednje večere, susreće Isusa koga kao osuđenika na smrt na križu vode ulicama grada do Golgote, progoni ga Isusov pogled. A dok se prisjeća ustanove Euharistije duboko ga proganja pomisao na Njegovu krv i on govori: „Ah! Prokletog li mene! Za mene ne može biti više prolivena za oprostjenje moga grijeha! Nema više mjesta gdje bi Kain Božji mogao upoznati mir. U smrt! U smrt!...“⁷¹

Prema Valtortinu viđenju i opisu Juda se objesio o granu jedne masline na Veliki petak, na mjestu s kojega je bio otvoren pogled prema Golgoti i svemu što se u isto vrijeme ondje događalo s Isusom kojeg je Juda izdao. Valtorta je zapisala i „viđenje“ u kojem Isus navodno govori i o Judinom vječnom udesu: „Užasna smrt, ali ne beskorisna. Odviše ih je koji vjeruju da je Juda počinio beznačajnu stvar. Drugi čak dolaze dotle da kažu da je on zaslužan, jer bez nje ga ne bi bilo došlo do Otkupljena i da je on zbog toga opravdan pred Bogom. Zaista vam kažem, da Pakao nije već postojao, i to postojao savršen u svojim mukama, bio bi stvoren za Judu još užasniji i vječniji, jer među svim grešnicima i osuđenima, on je vrijedan najveće osude i najveći grešnik, niti će za njega biti ublaženja osude.“⁷² To

⁶⁹ Usp. *Isto*, 269.

⁷⁰ Usp. *Isto*, 267.

⁷¹ Usp. *Isto*, 270.

⁷² Usp. *Isto*, 273.

odista teško pitanje o Judinoj vječnoj osudi na paklene muke ishodište je brojnih prijevora, teoloških rasprava i kontroverznih odgovora, navlastito od strane onih koji na bilo koji način žele „rehabilitirati“ Judu. Stoga je ovom Valtortinu „viđenju“ pridodano i objašnjenje. Naime, nakon izravne potvrde da je Juda osuđen na pakao, Isus, navodno, tumači tu strašnu činjenicu ovako: „Grižnja bi ga još mogla spasiti, *da je on od grižnje učinio pokajanje*. Ali on nije htio da se pokaje i prvom zločinu izdaje, još oprostivom zbog velikog milosrđa što je slabost moje ljubavi, on je dodao hule, otpore glasovima Milosti koji su mu još htjeli govoriti kroz uspomene, kroz strahove, kroz moju Krv, kroz moj ogrtač, kroz moj pogled, kroz tragove ustanovljene Euharistije, kroz riječi moje Majke. Usprotivio se svemu. *Htio se usprotiviti*. Kao što je *htio* izdati. Kao što je *htio* proklinjati. Kao što je *htio* ubiti. *U svim stvarima volja je što odlučuje*. Bilo to u dobru, bilo u zlu.“⁷³ Dakle, postojala je mogućnost praštanja, a time i mogućnost spasenja. Međutim, Juda je to odbacio. Dirljivo je u svemu tome još i Isusovo očitovanje: „Da se Juda bacio Majci pred noge i rekao: ‘Milost’, Ona, Milostiva bila bi ga podigla kao ranjenika i na njegove sotonske rane Ona bi bila prosula svoj plač koji spasava i bila bi mi ga dovela, na podnožje Križa, držeći ga za ruku da ga Sotona ne bi mogao zgrabiti i učenici udariti, dovela zato da bi moja Krv pala najprije na njega, najvećeg grješnika.“⁷⁴ Iz svega rečenog izrasta bezbroj teoloških i moralno-duhovnih pitanja kako iz područja soteriologije, tako i mariologije, napose što se tiče uloge Isusove majke Marije koja je u navedenom tekstu predložena u svojstvu Posrednice i Suotkupiteljice. Velika pitanja na koja se ne mogu ponuditi mali odgovori!

Ovom djelomičnom prikazu o Judi u pisanoj literaturi pridodajmo i tri filma koji su posvećeni liku Jude Iškariotskoga. To su filmovi Rafaela Gila, *Izdajica Gospodinov – Juda Iškariot*, Španjolska, 1953., zatim film Raffaelea Mertesa, *Juda*, Italija, 2001., te film Charlesa Roberta Carnera, *Juda i Isus*, SAD, 2004., uz napomenu da se u brojnim filmovima o Isusu Kristu, evanđeljima ili Djelima apostolskim uvijek nalazi i prikaz Jude Iškariotskoga.⁷⁵

Naposljedku, kako bismo otkrili lik i djelo Jude Iškariotskoga, pregledajmo što o njemu stoji u Pismima, jer unatoč svim literarnim fantazmagorijama, tobožnjim egzegetskim izvedenicama i zaključcima, literarnim predloženjima, unatoč svim ideološkim devijacijama,

⁷³ Usp. *Isto*, 274.

⁷⁴ Usp. *Isto*, 275.

⁷⁵ Usp. Wikipedia, *Liste der Bibelverfilmungen* - <http://de.Wikipedia.org/wiki>.

pijetističkim i moralizatorskim pretjerivanjima, o Judi Iškariotskom, sinu Šimunovu, izravno govore samo četiri evanđelja i Djela apostolska, autentični spisi Novog zavjeta.

ŠTO EVANĐELJA IZVJEŠĆUJU O JUDI?

Jedno je sigurno: ime Jude Iškariotskoga povijesno je zajamčeno jedino u spisima Novog zavjeta. Nigdje drugdje u poznatim onovremenim spisima nema mu spomena. Otud jasno slijedi da sve što se o toj osobi pouzdano zna ima svoje ishodište i uporište isključivo u zapisima četiriju evanđelja i Djela apostolskih. Možemo se složiti s tvrdnjom poznatog židovskog znanstvenika Schaloma Ben-Chorina o Judi kao „najzagonetnijoj ličnosti evanđeoske povijesti“, koji piše: „Ne može se sumnjati u povijesni lik Jude, budući da je upravo on bio za (kršćansku) prazajednicu jedna odveć neugodna pojava, tako te ju se nije moglo izmisliti. Ali je zacijelo pridošla mitologizacija Judina lika.“⁷⁶ Sve u svemu stoji činjenica da Judu evanđelja „poimenično spominju 22 puta. Od toga Mk 3 puta, Mt 5 puta, Lk 4 puta, Iv 8 puta i Dj 2 puta“.⁷⁷

Postoje različita mišljenja i tumačenja o značenju Judina nadimka (prezimen) Iškariotski. Prema nekima taj se naziv odnosi na njegovo porijeklo iz Kirjata, gradića na jugu Palestine. Prema drugima to je izvedenica iz aramejskog korijena, a mogla bi se prevesti kao *lažac*, ili pak pogrdni nadimak za izdajicu nakon čina izdaje, ili semitska transkripcija riječi *sicarius* (ubojica iz potaje, od riječi *sica-* bodež); koja u latinskom jeziku odgovara riječi *zelotes* (ζηλοτυπία). „Ovo posljednje tumačenje pomoglo bi nam da shvatimo zašto je Juda izdao Isusa koji je odbacio zelotsku ideologiju.“⁷⁸ Juda je čovjek koji djeluje tijekom noći, iz potajice i urotnički.

Marko u nabranjanju dvanaestorice odabranih apostola kao posljednjeg navodi „Judu Iškariotskoga, koji ga izda!“ (Mk 3,19), a isto ponavlja i Matej (Mt 10,4), kao i Luka, koji piše: „...i Judu Iškariotskoga, koji posta izdajica“ (Lk 6,16). Iako je Juda bio jedan od Dvanaestorice i kao takav slijedio Isusa u njegovu javnom djelovanju i putovanjima, ipak se njegovo ime pritom nigdje ne spominje. Istom Ivan u Četvrtom evanđelju opisuje Judu kao velikog negativca

⁷⁶ Usp. Schalom Ben-Chorin, *Bruder Jesus*, 141.

⁷⁷ Usp. Božo Lujić, Juda Iškariotski i Isus, *Svjetlo riječi*, ožujak 2008., 10-11; Philippe Gruson, Judas im Neuen Testament, *Welt und Umwelt der Bibel*, (2007.) 3, 37.

⁷⁸ Usp. *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Zagreb, 1992., 58, bilješka u.

među Dvanaesticom navodeći Isusove riječi nakon Petrove ispovijesti vjernosti: „Odgovori im Isus: ‘Nisam li ja vas dvanaesticu izabrao? A ipak, jedan je od vas đavao.’ Govoraše to o Judi, sinu Šimuna Iškariotskoga, jednoga od dvanaestorice, jer on ga je imao izdati“ (Iv 6,70-71). Na drugome mjestu Ivan opisuje Judu kao škrticu i kradljivca, dakle kao srebroljupca najgore vrste, koji za „Judine škude“ izdaje svoga Učitelja. Ivan spominje Judu u opisu Isusova pomazanja u Betaniji, dakle prije posljednjih i odsudnih događaja u Jeruzalemu: „Nato reče Juda Iškariotski, jedan od njegovih učenika, onaj koji ga je imao izdati: ‘Zašto se ta pomast nije prodala za tristo denara i razdala siromasima?’ To ne reče zbog toga što mu bijaše stalo do siromaha, nego što bijaše kradljivac: kako je imao kesu, kradom je uzimao što se u nju stavljalo“ (Iv 12,4-6).

Judino ime i njegovo stupanje na scenu vezani su poglavito uz izdaju/predaju Isusa u Jeruzalemu tijekom i odmah nakon posljednje Isusove večere s apostolima. Matejevo evanđelje bilježi da je Juda za „trideset srebrnjaka“ izdao/odao/predao Isusa „glavarima svećeničkim: „Tada jedan od dvanaestorice, zvan Juda Iškariotski, pođe glavarima svećeničkim i reče: ‘Što ćete mi dati i ja ću vam ga predati’. A oni mu odmjeriše trideset srebrnjaka. Otada je tražio priliku da ga preda“ (Mt 26,14-16). Marko bilježi i reagiranje glavara svećeničkih: „Kad su oni to čuli, obradovali su se i obećali mu dati novac. I tražio je zgodu da ga preda“ (Mk 14,10-11). Isus je znao za taj njegov čin, pa tijekom pashalne večeri govori: „Zaista, kažem vam, jedan će me od vas izdati“ (Mt 26,21). Marko, iako ne navodi ime Jude, ipak još pobliže navodi Isusove riječi na Posljednjoj večeri: „Zaista, kažem vam, jedan će me od vas izdati – koji sa mnom blaguje... Jedan od dvanaestorice koji umaće sa mnom u zdjelicu. Sin Čovječji, istina, odlazi kako je o njemu pisano, ali jao čovjeku onomu koji ga predaje. Tomu bi čovjeku bolje bilo da se ni rodio nije“ (Mk 14,18-21). Kako su oko stola bila okupljena dvanaestorica apostola te su svi kao sustolnici pashalne seder večere blagovali isto jelo i pili isto vino, razumljivo je da su bili iznenađeni i zbunjeni Isusovim riječima, pa stoga i postavljaju pitanje tko bi to mogao biti. Taj upit postavio je i Juda: „A Juda, izdajnik, prihvati i reče: ‘Da nisam ja, učitelju?’ Reče mu: ‘Ti kaza’“ (Mt 26, 25). Isusov odgovor na ovaj upit apostol Ivan ovako je zabilježio: „Onaj kome ja dadnem umočen zalogaj. Tada umoči zalogaj, uze ga i dade Judi, Šimuna Iškariotskoga. Nakon zalogaja uđe u nj Sotona... On dakle uzme zalogaj i odmah iziđe. A bijaše noć“ (Iv 13,26-27. 30). Ivan, koji u svom evanđelju najčešće spominje Judu, bilježi i nekoliko njegovih vrlo negativnih karakternih obilježja: Juda je škrtica, srebroljubac i

kradljivac, Juda je zaposjednut od Sotone, on je sin noći i tame, sin propasti, izdajica iz koristoljublja.

JUDIN POLJUBAC

Ono što je Judu najupečatljivije obilježilo za sve vremena, svakako je njegov poljubac Isusu u času izdaje i predaje u ruke neprijatelja. Zbilo se to u Getsemanskom vrtu, u noći između Velikog četvrtka i Velikog petka. Matej to opisuje ovako: Isus u Getsemanskom vrtu, nakon svoje usrdne molitve i krvavog znojenja, prije samog uhićenja govori: „Evo, približio se čas! Sin Čovječji predaje se u ruke grešničke! Ustanite, hajdemo! Evo, približio se moj izdajica”. Dok je on još govorio, gle, dođe Juda, jedan od dvanaestorice, i s njime silna svjetina s mačevima i toljagama poslana od glavarava svećeničkih i starješina narodnih. A izdajica im dao znak: ‘Koga poljubim, taj je, njega uhvatite!’ I odmah pristupi Isusu i reče: ‘Zdravo, Učitelju!’ I poljubi ga. A Isus mu reče: ‘Prijatelju, zašto ti ovdje?’ Tada pristupe, podignu ruke na Isusa i uhvate ga“ (Mt 26, 45-50). Evanđelist Luka u svojem izvješću pridodaje Isusovu upitnu riječ: „Juda, poljupcem Sina Čovječjega predaješ?“ (Lk 22,48). Uz taj povijesni i sudbonosni poljubac lijepo pristaje kratak komentar Yvesa Ivonidesa: „Do tada zvijezde nisu znale da poljubac može značiti izdaju. Od ovoga Jude to su kasnije naučili svi Jude.“⁷⁹

Judin izdajnički i kukavički poljubac postao je i ostao sve do danas znamenom jedne od zacijelo najogavnijih ljudskih mana i izopačenja. A događao se, i još se uvijek događa, ne samo na relaciji čovjeka i Boga u obliku otpada od vjere, izdaje krsnih obećanja i drugih oblika čovjekova vjerskog sunovrata, nego se zbiva i na razini mnogovrsnih ljudskih međuodnosa. Judin poljubac je ogavan, rušilački, u svakom obliku nemoralan čin, koji uvijek zavrjeđuje osudu i dubok prezir. U njemu se razotkriva bezobzirnost egoista, pomahnitalo sladostrašće hedonista, gramzivost svih srebroljubaca, grubi poriv svih vlastohlepnika, koji su kadri svojim prohtjevima žrtvovati vlastiti ponos na zadanu riječ, prijateljstvo i suradništvo, sve do raskida krvne i ljudske povezanosti, da bi se bezobzirno i bezobrazno domogli svojih „trideset srebrnjaka“. Nije li svaki preljub i brakolomstvo sazdan na „Judinim poljupcima“? Nisu li sve dodvorice i ulizice, klimavci i laskavci, ljigavci i beskičmenjaci, čankolizi i puzavci, svi podrepulji i kameleoni, sve političke prilivode i hipo-

⁷⁹ Usp. Yves Ivonides, *Taj divni čovjek Isus*, Zagreb, ³2008., 111. Egzegetski prikaz izvješća o Judinom poljupcu vidi u: Celestin Tomić, *Isus iz Nazareta – Gospodin slave*, Zagreb, 1992., 141.

kriti sljednici Jude izdajnika? Izdajice Boga i vjere, izdajice čovjeka i poštenja, izdajice domovine, izdajice prijatelja, izdajice vlastitih uvjerenja i opredjeljenja – sve je to Judina baština koju susrećemo na svakom koraku vjerskoga, političkoga, društvenoga, kulturološkog života. Svijet je zagađen Judinim sindromom! Ali ono što je još gore i pogubnije od toga jest činjenica da se taj sindrom ozakonjuje, unovčuje, postaje paradigmom tobožnjeg uspjeha u životu, u radu, u karijeri, u mahnitoj pohlepi i požudi za slavom, nasladom i imetkom.

Aktualnost Judina sindroma na svoj su način u svoju poeziju i prozu utkali brojni domaći i svjetski pisci. Tako naš veliki pjesnik Silvije Strahimir Kranjčević (1865. - 1908.) u pjesmi *Golgota*, spominjući Jeruzalem, pjeva: „O, Gospode, vazda jošte / Na pragu mu sjedi Juda, / I još vazda za njim luta / Zavedena duša luda“. A Vladimir Nazor (1876. - 1949.), u pjesmi *Via crucis* samopokajno priznaje: „Svog Judu ja sam nosio u sebi“. Miroslav Krleža (1893. - 1981.) autobiografski u *Djetinjstvu* patetično bilježi: „bio sam Juda, ajmeh meni, da se nisam rodio takvim: si natus non fuisset homo ille“. A Milan Pavelić, u pjesmi *Gospodin otpalom svećeniku*, više puta ponavlja: „O Juda, Juda...“, pa u završnoj strofi dojmljivo apostrofira tog svećeničkog Judu riječima: „Pa udri, Juda! Evo srce moje, / Kad hoćeš, pucaj u krvave grudi, / No ja te molim srcem majke tvoje: / Bar svršit nemoj slično prvom Judi!“⁸⁰

Pristale su riječi Bože Lujića: „Ono što bismo danas mogli reći jest da Juda nije jedini koji je 'izručio' Isusa drugima. U povijesti su postojali toliki. Ali i u nama se samima često pojavi Juda ne samo u odnosu prema Isusu nego i u odnosu prema prijateljima, bližnjima. a što bi bio netko nešto drugo doli Juda ako izda čistu ljubav za bogatstvo i novac, ako izda potpuno povjerenje za bolji položaj, ako izda konkretno pravdu za vlastito obogaćivanje, ako izda dobrotu za vlastiti probitak? Ostaje veliko pitanje treba li se baciti osudom i mržnjom na Judu ili se treba kudikamo više okretati protiv vlastitog Jude koji čuči u svakome od nas i spreman je svakoga časa izdati vlastito dostojanstvo, pogaziti vlastito poštenje, otpisati vlastite prijatelje, baciti u prašinu sve vrijednosti te ljubav pretvoriti u mržnju.“⁸¹

Dakako, ima i onih koji izjavljuju: „Do fatalnog poljupca uopće nije došlo, to je legendarni dodatak.“⁸² Jedan njemački pisac tvrdi:

⁸⁰ Navodi teksta pjesama preuzeti iz: *Antologija duhovne poezije*, Verbum, Split, 2007.

⁸¹ Usp. Božo Lujić, *Juda Iškariotski i Isus*, 11.

⁸² Usp. Rudolf Augstein, *Jesus Menschensohn*, 206.

„Priče o ovom apostolu (Judi) spadaju u područje mržnjom ispunjenih pasionskih legendi: Juda zacijelo nije izdao Isusa poljupcem, nije primio krvarinu, nije počinio samoubojstvo.“⁸³ Na takve proizvoljne tvrdnje iza kojih ne stoji nikakav dokaz dobro pristaje prigovor i odgovor poznat iz raspravne terminologije davnih vremena kad se još rabilo umijeće logike, a glasi: *quod gratis asseritur, gratis negatur!* Što se neutemeljeno tvrdi, neutemeljeno se i poriče! Judin poljubac ovjekovječila je ne samo usmena i pismena predaja nego na osobito dojmljiv način i likovna umjetnost, a među bezbroj prikaza zacijelo je najpoznatiji onaj na freski u bazilici sv. Franje u Asizu što ga je izradio slavni Giotto.

JUDINO SKONČANJE

Pokušaji rehabilitacije Jude Iškariotskoga ne mogu zaobići ni njegovu tragičnu sudbinu, njegovu smrt. Upravo stoga nižu se brojne hipoteze kako je okončan njegov život. Prema nekima on je, a ne Isus, umro obješen na križ. Drugi pak drže da je mirno živio još četrdeset godina nakon Isusove smrti.⁸⁴ Nakon otkrića i objavljivanja gnostičkog *Evandjelja po Judi* množe se pretpostavke, nagađanja, svakojaki konstrukti fantazije i ideologije. Ali ono što jedino znamo o Judinoj smrti nalazi se u dva izvješća u Novom zavjetu. Prvo je ono u Matejevu evanđelju u kojem je naglasak na Judinoj savjesti koja se javila nakon zloknog čina izdaje. Matej piše: „Kada Juda, njegov izdajica, vidje da je Isus osuđen, pokaja se i vrati trideset srebrnjaka glavarima svećeničkim i starješinama govoreći: ‘Sagriješih predavši krv nedužnu!’ Odgovoriše: ‘Što se to nas tiče? To je tvoja stvar!’ I bacivši srebrnjake u Hram, ode te se objesi. Glavari svećenički uzeše srebrnjake i rekoše: ‘Nije dopušteno staviti ih u hramsku riznicu jer su krvarina.’ Posavjetuju se i kupe za njih lončarovu njivu za ukop stranaca. Stoga se ona njiva zove Krvava njiva sve do danas. Tada se ispuni što je rečeno po proroku Jeremiji: *Uzeše trideset srebrnjaka – cijenu Neprocjenjivoga, kojega procijeniše sinovi Izraelovi – i dadoše ih za njivu lončarovu kako mi naredi Gospodin*“ (Mt 27,3-10). Spomenuti židovski pisac i stručnjak Schalom Ben-Chorin u osvrtu na Judino tragično skončanje piše: „Jedini izdajica, koji se muževno ponaša, jest Juda. Njega spopada kajanje i povlači posljedice, on počinja samoubojstvo.“⁸⁵ Drugo se izvješće o Judinoj

⁸³ Usp. Horst Herrmann, *Lexikon der kuriosesten Reliquien*, Berlin, 2003., 206.

⁸⁴ Usp. C. K. Stead, *Zvao sam se Juda*, Zagreb, 2007.; *Vjesnik*, 14. svibnja 2007., 34.

⁸⁵ Usp. Schalom Ben-Chorin, *Bruder Jesus*, 169.

smrti nalazi u *Djelima apostolskim* koje je napisao Luka. Odmah u prvom poglavlju Luka prenosi Petrov govor među braćom, „a bijaše sakupljenog naroda oko sto i dvadeset duša“: „Braćo! Trebalo je da se ispuni Pismo što ga na usta Davidova proreče Duh Sveti o Judi koji bijaše vođa onih što uhvatiše Isusa. A Juda se ubrajao među nas i imao udio u ovoj službi. On, eto, steče predio cijenom nepravednosti pa se stropošta, raspuče po sredini i razli mu se sva utroba. I svim je Jeruzalemcima znano da se onaj predio njihovim jezikom zove Akeldama, to jest Predio smrti. Pisano je doista u Knjizi psalama: *Njegova kuća nek opusti, nek ne bude stanovnika u njoj! Njegovo nadgledništvo nek dobije drugi!*“⁸⁶

O Judinu skončanju, samoubojstvu, veliki crkveni otac sv. Augustin zapisao je sljedeće: „Jer, ako se s pravom gnušamo Judina čina, i ako ga istina osuđuje što je, objesiv se, prije uvećao zločin izdaje negoli ga okajao; i što je sumnjajući u milosrđe Božje pogubno zdvajao ne ostavivši sebi nikakva mjesta za spasonosno kajanje, koliko li se više od samoubojstva mora suspregnuti onaj tko u sebi nema krivice koju bi trebalo kazniti! Naime, kad se Juda ubio, on je ubio zločinca, pa ipak je ovaj život završio ne samo kao krivac za Kristovu smrt nego i za vlastitu, jer iako je poginuo zbog svojeg zločina, dodade mu i drugi.“⁸⁷ Ova Augustinova opaska nalazi se u poglavlju 17, koje razglaba o ženama koje sebi oduzimaju život samo da ne bi pretrpjele silovanje.

Oko Jude se nabrala brojna literatura koja na bezbroj načina želi razriješiti njegovu dramu, njegov očajnički čin izdaje i još gori očajnički čin samoubojstva. S pravom talijanski teološki pisac Severino Dianich kaže da je Judin čin tajna, najprije u običnom značenju, jer se ne zna zašto je on učinio ono što je učinio. Ali je to i tajna u velikom značenju tog pojma, jer se čini da su grijeh i osuda jednog čovjeka na neki način poslužili da se dovrši Božji plan koji svojom sjenom prekriva cijeli ovaj slučaj. Ovakvo shvaćanje, u fatalističkom tonu, koji od Jude čini mračnog žrtvenog jarca koji bi platio za sve, nema međutim nikakva oslonca u evanđeoskim tekstovima.⁸⁸ Razvlačiti Judin slučaj na bilo koji način samo je pokušaj obezvrjeđivanja jedinih podataka o njemu, koji su zapisani u četiri kanonska evanđelja i *Djelima apostolskim*. Sve ostalo je nečija izmišljotina. A takvih je bilo bezbroj, no, čini se, nikada nisu bile tako brojne kao u naše vrijeme. Dok je stoljećima prevladavala crna slika o Judi i nje-

⁸⁶ Djela apostolska 1,15-20.

⁸⁷ Usp. Aurelije Augustin, *O državi Božjoj*, sv. I., Zagreb, 1995., knjiga I, 17, 53-55.

⁸⁸ Usp. Severino Dianich, *Il Messia sconfitto. L'enigma della morte di Gesù*, Edizioni PIEMME, Casale Monferrato, 32005., 28 i 40.

govu djelu, što se odrazilo u pisanim i likovnim ostvarenjima, napose pak u moralizatorskom rabljenju Jude u tzv. duhovnoj i propovjedničkoj literaturi, u novije se vrijeme zbiva pravi obrat, gotovo revolucionarni obrat. O tome najbolje svjedoči objavljivanje *Evandjelja po Judi*, uz sve ono što medijski i knjiški prati taj događaj. Tko se služi internetskim stranicama može se lako uvjeriti koliko se toga (i čega sve ne!?) nalazi pod natuknicom Juda Iškariotski u više od 850 registriranih jedinica, odnosno u 75 naslova novih knjiga na tu temu!⁸⁹

JUDINO EVANĐELJE

Godine 2006., tjedan dana prije Uskrsa, objavljeno je na engleskom jeziku „novopronađeno“ *Judino evanđelje*. Svijet je u tili čas preplavila ta senzacionalna vijest; činilo se da smo suočeni s neobično važnim i presudnim otkrićem nakon kojega više ništa ne će biti kao prije. Umah su se proširile prognoze o ugrozi Vatikana, Crkve i svih kršćana koji svoju vjeru temelje na samo četiri kanonska evanđelja, a sada im, nakon apokrifnih gnostičkih evanđelja iz Nag Hammadija, opet iz egipatskog pustinskog pijeska iskrsava još jedno evanđelje koje su oni ignorirali i već davno inkvizicijski otpisali i u zaborav pokopali. Objava knjige *Judino evanđelje* i popratni film u izdanju *National Geographic Society* postali su svjetska senzacija prvoga reda. U Hrvatskoj smo bili pravodobno izviješteni o tom otkriću, senzaciji i novosti.⁹⁰ To otkriće stavljeno je uz bok prona-

⁸⁹ Kao oprijemljenje može poslužiti nekoliko naslova objavljenih djela o Judi nakon pojavljivanja *Judina evanđelja*: Dick Harrison, *Judas Iskariot, Maria Magdalena, Pontius Pilatus, Josef von Arimathäa*, Patmos Verlag, 2007. (Pisac je švedski povjesničar. Osim skromnih povijesnih podataka koje se o ovim osobama nalaze u Evanđeljima pisac navodi sve moguće legende koje su se oko njih isplete tijekom stoljeća (<http://www.amazon.de>); Mirjam Kübler, *Judas Iskariot. Das abendländische Judasbild und seine antisemitische Instrumentalisierung im Nationalsozialismus*, Spennner Verlag, 2007.; Morley Callaghan, *Time for Judas* (Judino vrijeme), 2007.; James M. Robinson, *The Secrets of Judas. The Story of the Misunderstood Disciple and His Lost Gospel* (Judine tajne. Priča o neshvaćenom učeniku i njegovo izgubljeno evanđelje). Jean-Yves Leloup, *Judas and Jesus. Two Faces of a Single Revelation*, 2007.; Horacio E. Lona, *Judas Iskariot: Legende und Wahrheit Judas in den Evangelien und das Evangelium des Judas*, 2007.; Glenn Busch - Justin C. Haydes, *101 Things You Didn't About Judas: Traitor or Hero? Villain or Scapegoat? Enemy or Friend?*, 2006., (101 stvar koju o Judi ne znate: Izdajnik ili heroj? Hulja ili žrtva za druge? Neprijatelj ili prijatelj?). Usp.: <http://www.allbookstores.com>.

⁹⁰ Usp. Inoslav Bešker, Adama i Evu stvorio je anđeo odmetnik, a ne Bog, *Jutarnji list – Panorama*, 8. travnja 2006., 20-21, a prema članku Lauriea Goodsteina u *New York Time*; Gordan Pandža, Prve reakcije na Judino evanđelje, *Vjesnik*, 8. i 9. travnja 2006.; Zvonimir Despot, Judino evanđelje. Ljudska mašta, fikcija i naiva, *Večernji list*, 15. travnja 2006., 52-53; Anna Maria Grünfelder, Izdajnik

lasku esenskih rukopisa u Kumranu (1947.) te onom u egipatskom Nag Hammadiju (1945.).⁹¹

Judino evanđelje slučajno je pronađeno 1970. u Egiptu, u mjestu Minia, veoma slično pronalasku „gnostičke biblioteke“ kod mjesta Nag Hammadija gdje je 1945. pronađeno 13 kodeksa u kojima se nalaze 53 različita gnostička djela, među kojima ima više od 40 potpuno novih spisa, odnosno spisa koji su po naslovu ili sadržajnoj tematici bili doduše poznati, ali se tekst zagubio. U neakvoj kamenoj kutiji i kožnom ovitku otkrivena je knjiga, kodeks, pisana na koptskom jeziku kao prijevod starijeg izvornika na grčkom jeziku. Nalaznik tog kodeksa želio je obilato novčiti svoj pronalazak pa je to još nepoznato blago imalo svoju pravu pustolovinu u pokušaju ilegalne prodaje u Egiptu, Švicarskoj, New Yorku i drugdje; naposljetku je godine 2000. bilo otkupljeno u Švicarskoj te dobilo ime po posljednjoj vlasnici, po kojoj je sada i poznato i imenovano kao „kodeks Tchacos“. Dobrano narušena knjiga od ukupno 66 listova došla je u ruke stručnjaka koji su utvrdili da se radi o spisu na koptskom jeziku s kraja 3. ili početka 4. stoljeća, a sadrži četiri apokrifna gnostička spisa među kojima je i *Judino evanđelje*, od 33. do 58. stranice. Uz ovo djelo, koje je inače prijevod sa starijega grčkog izvornika iz 2. ili 3. stoljeća, uvezano u isti papirusni svežanj, nalazi se i *Pismo Petra Filipu*, *Prva apokalipsa Jakovljeva*, *Knjiga Allogenova*. Uz nemali trud vrsnih stručnjaka trusni je kodeks restauriran, znalci za koptski jezik i egiptologiju uspjeli su posložene papiruse pročitati i potom objaviti u engleskom prijevodu te gotovo istodobno na njemačkom⁹² i drugim jezicima, uz popratni DVD film u izdanju svjetski poznate izdavačke kuće *National Geographic*. Bilo je to nazvano velikom i prvorazrednom svjetskom senzacijom koja je po riječima predstavljala trebala uzdrmati vjeru, promijeniti dosadašnju sliku i predodžbu o Isusu Kristu, otkrivajući da treba zamijeniti uloge Isusa i Jude. Napose je istaknuta nova uloga i lik Jude Iškariotskoga koji prema ovom njegovom evanđelju nije više izdajica, nego najbliži i najvjerniji Isusov učenik.

ili „revolucionar“ ne mijenja ništa, *Vjesnik*, 13. travnja 2006., 16; Vesna Kusin, Muka „po Judi“, *Vjesnik*, 10. travnja 2006., 17; Adalbert Rebić, „Judino evanđelje“ – mašta iz drugog stoljeća, *Glas Koncila*, br. 16, Uskrs 2006., 19. O tome je pisao i stručnjak za biblijske znanosti dr. Drago Tepert iz Jeruzalema na svom blogu: <http://tep.blog.hr> odmah po objavljivanju knjige *Judino Evanđelje*, 21. i 22. travnja 2006.: *O Judinu evanđelju i Još o Judinu evanđelju*.

⁹¹ Usp. *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002., 495 i 616.

⁹² Usp. Rodolphe Kasser - Marvin Meyer - Gregor Wurst, *Das Evangelium des Judas*, White Star, Washington D. C., 2006.

Judino evanđelje počinje riječima: „Tajni izvještaj o objavi što ju je Isus izgovorio u razgovoru s Judom Iskariotom kroz tjedan, tri dana prije nego je proslavio Pashu.“⁹³ Juda je prikazan kao učenik od Isusova posebnog povjerenja, njegov ljubimac. Prema riječima tog evanđelja sam je Isus potaknuo Judu da ga izda. Od svih Isusovih učenika (apostola) samo je Juda shvatio pravu narav Isusovu i stoga ga predao/izdao na razapinjanje. Isus je znao da će Judu proklinjati budući naraštaji, ali on je bio u posjedu tajnovite istine. A ona je u tome da je Isus kao čovjek samo prividno uzeo tijelo da bi u njem sišao u zemaljski svijet. A njegova je duhovna misija bila u tome da Setovu potomstvu, savršenom i svetom naraštaju, pomogne kako bi izbjegli vlasti Arhonta, demijurga, koji vlada zemljom i pozemljarijima. Judina izdaja odnosila se samo na izvanjsko tijelo Isusovo i to je bio plan sa svrhom da se zavaraju sile ovoga svijeta. Stoga mučitelji na Golgoti koji su dodirivali Isusovo izvanjsko i prividno tijelo i nisu mogli dotaknuti i mučiti pravog Isusa.⁹⁴ Stoga, prema ovom gnostičkom spisu, Juda i zaslužuje da bude „junak“, a ne prokletnik, da bude rehabilitiran i svrstan u onaj niz gnostičkih „svetaca“ koji su u Starom zavjetu bili prikazani kao negativci ili veliki grešnici. Stoga Madeleine Scopello, predstavljajući *Judino evanđelje*, napominje: „Juda se ukazuje kao sljednik jednog niza figura koje u gnostičkom tumačenju radi njihove prapočetne protimbe Bogu Biblije od negativnih likova prerastaju u oličenje znanja.“⁹⁵

U taj niz spada ponajprije Zmija iz Raja zemaljskoga (*ofiti* – štovatelji zmije) koja želi otkriti tajnu spoznaju Adamu i Evi, potom Kain i Abel, nesretna braća začeta silovanjem Eve od demijurga, pa Ham, najmlađi od tri sina Noina, praotac Kanaanaca, kojega je Noa prokleo: „Neka je proklet Kanaanac“,⁹⁶ te Ezav, sin Rebeke i Izaka, kojem je brat blizanac Jakov varkom preoteo prvenstvo i od kojega su proistekli Edomiti, koji će, po riječima proroka, od Boga biti kažnjeni: „Ezav mi omrznu: gradove mu u pustoš pretvorih, a baštinu njegovu dadoh pustinjским šakalima.“⁹⁷ Tu spada i levit Korah koji se za vrijeme prolaska kroz pustinju, zajedno sa dvjesto pedeset Izraelaca, pobunio protiv Mojsija i Arona: „Vi prelazite mjeru! Sva je zajednica, svi njezini članovi, posvećena i među njima je Jahve.

⁹³ Usp. Drago Tepert, *O Judinu evanđelju*, 21. travnja 2006. iz Jeruzalema na blogu: <http://tep.blog.hr>

⁹⁴ Usp. Claude Gianotto, *Die gnostische Deutung der Passion Jesu, Nur zum Schein gekreuzigt?, Welt und Umwelt der Bibel*, (2007.) 3, 30-31.

⁹⁵ Madeleine Scopello, *Die Faszination des Bösen, Welt und Umwelt der Bibel*, (2007.) 3, 37.

⁹⁶ Usp. Knjiga Postanka 9,25.

⁹⁷ Usp. Prorok Malahija 1,3.

Zašto se onda uzvisujete iznad zajednice Jahvine!“⁹⁸ Kazna je za ovu pobunu bila strašna: „tlo se pod njima raspukne; zemlja rastvori svoje ralje i proguta ih s njihovim domovima, sa svim Korahovim ljudima i svim njihovim imanjem. Onda se nad njima zemlja zatvori i oni iščeznu iz zbora... Sukne oganj od Jahve te proždre dvjesta i pedeset ljudi koji su prinosili tamjan.“⁹⁹ U isti niz spadaju i Sodoma i Gomora, Onan i brojni drugi negativci/grješnici spomenuti u knjigama Starog zavjeta, koje treba rehabilitirati u prevratničkom naumu jedne struje gnostika, onih iz drevnih vremena, kao i suvremenih.

Judino evanđelje, otkriveno u kodeksu Tchacos, prijevod je na koptski jezik iz grčkog izvornika koji je postojao u 2. ili 3. stoljeću, i spada u tzv. gnostička apokrifna evanđelja, dakle u onu vrst literature koja je cvjetala od 2. do 5. stoljeća, o čemu svjedoči oko 80 pronađenih ili sačuvanih djela koja nazivamo apokrifnima, bilo stoga što im autorstvo nije vjerodostojno bilo zato što im je sadržaj izmišljen, iskrivljen. No ta djela po svom sadržaju i načinu shvaćanja Boga, svijeta i čovjeka zbunjuju i fasciniraju, jer donose neslućene i nepoznate likove, radnje, situacije. Zavičajno ishodište gotovo svih tih djela pripisuje se gnostičkim sljedbama onoga vremena, a gnosticizam je u to vrijeme bio „najizraženiji konkurirajući smjer kršćanstvu“,¹⁰⁰ napose u Aleksandriji i Egiptu, Maloj Aziji i Siriji, ali i u Rimu.¹⁰¹ Znalac na tom području dr. Marvin Meyer, profesor biblijskih i kršćanskih studija, ravnatelj instituta *Albert Schweitzer* u Orangeu u Kaliforniji, vrsni znalac gnostičke literature, posebno one iz „gnostičke biblioteke“ pronađene u Nag Hammadiju, o čemu je objavio knjigu prevedenu i na hrvatski, s pravom primjećuje: „Za mene je posve razvidno da središnje ‘otkriće’ Judina evanđelja potječe iz gnostičkog svjetonazornog okruženje helenističkog židovstva, koje predstavlja jedno ‘alternativno’ židovstvo i snažno je nadahnu-to grčkom filozofijom, navlastito platonizmom.“¹⁰² Isti autor potom upućuje na povezanost teksta u *Judinom evanđelju* sa židovskom kabalom, pa primjećuje: „K tome nismo mnogo udaljeni od ezoterijskog svijeta kabale.“ Pri tom se postavlja pitanje je li se *Judino evanđelje* poslužilo tekstovima koji su nastali prije razaranja Hrama

⁹⁸ Usp. Knjiga Brojeva, 16. poglavlje.

⁹⁹ Usp. *Isto*.

¹⁰⁰ Usp. Madeleine Scopello, Vom Verräter zum wahren Jünger Jesu, *Welt und Umwelt der Bibel*, (2007.) 3, 32.

¹⁰¹ O tome pogledaj i poglavlje *Apokrifna evanđelja*.

¹⁰² Usp. intervju s Marvinom Meyerom, jednim od izdavača *Judina evanđelja* na njemačkom jeziku, u časopisu *Welt und Umwelt der Bibel* pod naslovom *Beeinflusst von jüdischen Wurzeln? Zum Judasevangelium*, (2007.) 3, 39.

u Jeruzalemu 70. godine ili nakon toga.¹⁰³ Autor se kritički odnosi prema gnosticima te pritom napominje da sve do danas postoji opčaranost mističnim tekstovima stoga što oni obećavaju uvođenje u cjelovito znanje koje je potrebno da se dosegne božansko. „Gnoza je opet postala privlačna.“ Prema učenju gnostika više nije potrebno ići u neku crkvu ili sinagogu ili bilo koju vrstu hrama, nisu potrebni nikakvi vjerski poglavari koji bi nas vodili, jer po gnozi imamo izravnu vezu s Bogom. Stoga su gnostici izvan kontrole i sumnjivi. Pritom dodaje kako je gnostik Valentin sa svojim htio ostati u Crkvi, a sv. Irenej je glede toga napisao: „Oni su među nama, govore kao i mi, oni s nama svetkuju, ali oni imaju druge namisli.“ A upravo je ta današnja privlačnost gnosticizma razlog senzacionalističkom prezentiranju *Judina evanđelja*.

Kad je riječ o *Judinu evanđelju*, koje je sada objavljeno u cjelovitosti teksta, treba reći da to i nije neka apsolutna novost, jer ono je bilo poznato već krajem 2. stoljeća i nakon toga. Dostatno je spomenuti sv. Ireneja iz Lyona (+202) koji ga u svojem djelu *Adversus haereses*¹⁰⁴ svrstava u gnostičke spise i napominje da se u njemu vrednuje Kaina, Sodomu i Gomoru, te da je to djelo u svoje vrijeme imalo određeni uspjeh, optjecaj i utjecaj. Naravno, to „evanđelje“ nije napisao Juda, nego je plod gnostičke literature pod utjecajem jednog od pravaca židovske kabale. Irenej je znao za sljedbu židovske kabale čiji su se pripadnici zvali kainovcima (ili kainitima), koji „izjavljuju da Kain svoje postojanje dobiva od Sile odozgo, te kažu da su Ezav, Korah, sodomiti i sve takve osobe međusobno u rodu... Oni izjavljuju da je Juda, izdajica, potanko upućen u te stvari, te da je samo on, znajući istinu kao što je nitko drugi nije znao, izvršio otajstvo izdaje; po njemu je tada sve, kako zemaljsko, tako i nebesko, bačeno u metež. Oni proširuju izmišljenu povijest poput ove, koju nazivaju *Evanđelje po Judi*“.¹⁰⁵ „Kainovci su bili posebna skupina među gnosticima, a kao osobitog junaka štovali su, naravno, Kaina, onoga koji je ubio svoga brata Abela negdje na početku Biblije. Za njih se zna da su vjerovali kako je Bog Starog zavjeta nekakav zao bog, zapravo niže božanstvo, različito od onoga koji je poslao Isusa. Stoga su oni kao svoje junake slavili sve starozavjetne likove koji su se usudili usprotiviti tome, po njima, nižem božanstvu, dok su se protivili svim likovima koji su ga u Bibliji štovali.“¹⁰⁶ Ta gnostič-

¹⁰³ Usp. *Isto*, 40.

¹⁰⁴ Usp. PG 7,704; I, 31, 1-2.

¹⁰⁵ Usp. Drago Tepert, *Još o Judinu evanđelju* na blogu: <http://tep.blog.hr> 22. travnja 2006.

¹⁰⁶ Usp. *Isto*.

ko-kabalistička sljedba držala je da je Kain posjedovao pravu gnozu (spoznaj) koja se tijekom stoljeća prenosila preko svih ozloglašnika Starog zavjeta sve do Jude Iškariotskoga. „Kad je Bog poslao Spasitelja, demijurg je želio spriječiti njegovu spasenjsku smrt, ali Juda, pravi Božji sin, uspio je svejedno pribaviti mu ubijanje, postigavši tako otkupljenje. Krist potom, sišavši u podzemlje, oslobodio je sve osuđene u Starom zavjetu, ostavivši ondje sljedbenike Stvoritelja.“¹⁰⁷

Tako nas *Judino evanđelje* uvodi u gnostičko okruženje prvih kršćanskih vjekova u kojem su postojale brojne sljedbe gnostičkih učitelja sa svojim školama i nemalim brojem sljedbenika. No uvodi nas i u tajanstveno okruženje židovske kabale koja je bila u izravnom dosluhu s gnostičkim školama. Raspršeni Židovi nakon razaranja Jeruzalema (70. g. po. Kr.) raznose kabalu diljem diaspore, napose u Aleksandriju i Egipat, gdje i nastaje simbioza helenističke i židovske gnoze, koja se postupno, u većem ili manjem obujmu, infiltrira i među kršćanske gnostike tog vremena. Kabala, za koju se kaže da je „majka okultnih znanosti“, zapravo je začetnica gnosticizma.¹⁰⁸ Kabala, kao spekulativna teologija sinagoge, zarana je počela s pokušajem razaranja Isusa Krista kao Mesije, a navlastito s obezvrjeđenjem Isusove spasenjske i otkupiteljske uloge po mucima, smrti i uskrsnuću. *Judino evanđelje* svojim sadržajem nedvojbeno ukazuje na kabalističke korijene, jer vještima (iako posve izmišljenim) izokretanjem stvarnosti nudi okultni gnostički i kabalistički prevrat pod plaštem uzvišenije tajne spoznaje. A da to nije samo stvar davnih vremena, ima dovoljno primjera u suvremenim gnostičkim i kabalističkim tumačenjima Isusova lika, navlastito njegove muke, smrti i uskrsnuća. Upravo je tako zamišljeno i napisano već spomenuto djelo *Pashalna urota* Hughja Schonfielda i drugih autora koji danas pokušavaju „rehabilitirati“ Judu Iškariotskoga. To na svoj način potvrđuje i film Martina Scorsesea *Posljednje Isusovo iskušenje*, prema romanu *Krist ponovo na križu* grčkog pisca Nikosa Kazantzakisa. Tu se prikazuje kako Isus dolazi u Jeruzalem gdje se razbjesnio zbog trgovaca u Hramu te ih izbacio iz Hrama. Razljućeni Isus čak povede malu vojsku kako bi silom pokušao zauzeti Hram. Ali, zastaje na stubama i počne krvariti iz ruku. Shvaća da nasilje nije pravi put te da mora umrijeti kako bi spasio čovječanstvo. Povjerivši se Judi, zamoli svog najboljeg prijatelja i najodanijeg apostola da se okrene protiv njega, da ga izda hramskim stražarima. Juda to ne želi učiniti. Ali Isus ga zaklinje i uvjerava da je to jedini mogući

¹⁰⁷ Usp. Guglielmo Zannoni, Cainiti, *Enciclopedia Cattolica*, sv. III., 302.

¹⁰⁸ Usp. Julio Meinvielle, *Influsso dello gnosticismo ebraico in ambiente cristiano*, Sacra Fraternitas Aurigarum in Urbe, 1995., 22.

način. Uplakani Juda konačno pristaje. Dakle, Juda je povjerljivi Isusov prijatelj, koji je počinio izdaju jer ga je Isus zaklinjao da to učini. Scenarij filma zapravo se podudara s porukom sadržanom u *Judinu evanđelju*, iako je Kazantzakis svoje djelo objavio 50 godina prije pojave *Judina evanđelja*. I opet je Juda tek u drugom planu, jer je glavni cilj razaranje lika i djela Bogočovjeka Isusa Krista po drevnom predlošku gnoze i kabale.

Kad se zna, a to bi trebalo znati, da su gnoza i kabala prisutne u gotovo svim stoljećima, da su se skrivale i prikrivale na sve moguće načine, ali se i infiltrirale u brojne filozofske škole i duhovna učenja, trebalo bi ih prepoznavati i u naše vrijeme. Senzacionalističko prikazivanje i razgllašavanje *Judina evanđelja* zapravo i nije moguće razumjeti bez snažnog ideološkog oslonca i promidžbene potpore suvremenoga gnosticizma i umnoženih sljedbenika kabale. Valja ovdje podsjetiti da grčki pojam gnoze, gnostika i gnosticizma u latiniziranom izričaju glasi: iluminati i iluminizam, odnosno ona vrsta apsolutnog racionalizma koji se u konačnici pretvara u posvemašnji ateizam, kako to dokazuju ozbiljna proučavanja onih koji raščlanjuju dubinske tragove suvremenih misaonih i filozofskih kretanja.¹⁰⁹ A židovska kabala zapravo je židovski gnosticizam, a to će reći mistična i okultna teoretska i teološka spoznaja koja se u svom izopačenom obliku pretvara u magiju i ezoteriju. Vrsni poznavatelj židovske kabalističke gnoze Julio Meinvielle tvrdi da je iz kabale, kao glavnog izvora, nastala magija koja svoje đavolske naputke prima izravno od Kaina¹¹⁰ te da je velika i famozna masonerija, majka svih tajnih sljedbi modernog vremena, kabalistička tvorba, koja u radu svojih raznorodnih radionica (loža) njeguje ezoterijsku i okultnu kabalu, masonsku kabalu. „Velika kabalistička udruga poznata u Europi pod imenom masonerija pojavljuje se u vremenu kad je pobuna protiv Crkve dovršavala razbijanje kršćanskog jedinstva. Masoni za uzor imaju templare, za očeve ružokrižare, za prethodnike ivanovce. Ali njihova je teologija ona Zaratustre i Hermesa Trismegistosa. Njihov je cilj univerzalna vlast radi razaranje Crkve Isusa Krista, vjere, katoličke kulture i samog čovjeka.“¹¹¹ A da je u židovskoj Kabali, tijekom više od dva tisućljeća, postojala i njezina izopačena struja

¹⁰⁹ Usp.: Emanuele Samek Ludovici, *Metamorfosi della gnosi. Quadri della dissoluzione contemporanea*, Edizioni Ares, Milano, 1991.; Ennio Innocenti, *Influssi gnostici nella Chiesa d'oggi*, Sacra Fraternitas Aurigarum in Urbe, A. D. 2000. O sadašnjem revivalu gnosticizma usp.: Massimo Introvigne, *Il ritorno dello gnosticismo*, Varese, 1993., uz obilan bibliografski dodatak.

¹¹⁰ Usp. J. Meinvielle, *Influsso dello gnosticismo ebraico in ambiente cristiano*, 23.

¹¹¹ Usp. Isto, 23.

koja je gradila svoje poglede upravo po predlošku kainita, može se iščitati iz povijesnog prikaza nespornog židovskog stručnjaka Gershoma Scholema u njegovu djelu o glavnim tokovima židovske mistike.¹¹² Tek jedan od takvih primjera mogao bi biti onaj vezan uz ime i pokret Šabetaja Cevija (1626. - 1676.), koji se proglasio Mesijom i stekao brojne pristaše upravo kao „Spasitelj otpadnik“. Taj tra- gični Mesija, duševni bolesnik, prešao je pred turskim sultanom na islam, razvio kabalističko učenje o „svetosti grijeha“ i formuli- rao svetogrdnu, blasfemičnu molitvu: „Hvaljen budi Ti, o Bože, koji dopuštaš što je zabranjeno.“¹¹³ A to nije jedini slučaj. Uostalom, i u potpuno civilnom i sekularnom društvu susrećemo bezbroj sluča- jeva i primjera u kojima ubojice, izdajice, pohlepnici, strastvenici, zločinci, otpadnici i nitkovi bivaju proglašeni, slavljani i uzvisivani kao velikani, uspješnici i najveći sinovi „naših naroda i narodno- sti“. To je izopačenje i prevrat, to je moralna i ljudska perverzija, ali nažalost sastavni dio programiranih mračnih sila i opskurnih sljed- bi koje sustavno rade na tome da zlo proglase dobrim, a dobro zlim, čemu je klasično oprimjerenje *Judino evanđelje*, izniklo i napisano u krugu prevratničke i dijaboličke gnostičke kabale i kabalističke gnoze. To je „mudrost i moć kabale“ kojoj je „i Zagreb onedavna destinacija“.¹¹⁴ I na kraju možemo samo potvrditi riječi Bože Lujića, koji piše: „Zanimanje je za *Judino Evanđelje* vrlo brzo splasnulo kao što je, uostalom, bio bljesnuo i interes za njega.“¹¹⁵ Neki su euforič- no smatrali da je to „pronalazak tisućljeća“ te to tako i prikazivali. Međutim, *Judino evanđelje* trebalo bi biti tek poticaj da nepristrani ljudi od struke istraže korijene, stanište i hranište ovog apokrifnog djela koje bi nam još bolje trebalo otkriti zaboravljena saznanja o gnozi i gnosticima, kabali i kabalistima te njihovoj nazočnosti i dje- latnosti među nama, ovdje i sada, jer je u punom zamahu povratak gnosticizma¹¹⁶ i „invazija kabale u kršćanski svijet“.¹¹⁷

¹¹² Usp. Gershom Scholem, *Le grandi correnti della mistica ebraica*, G. Einaudi Editore, Torino, 1993. Scholem je u svom obilatom opusu često pisao o kabali, sastavio je i kabalističku bibliografiju.

¹¹³ Usp. Gershom Scholem, *Le grandi correnti della mistica ebraica*, pogl. VIII.: Il Sabbatanesimo e l'eresia mistica, 299-332.

¹¹⁴ Usp. Gordana Benić, Mudrost i moć kabale, *Slobodna Dalmacija*, prilog Linija, 24. travnja, 2006., 14-15.

¹¹⁵ Usp. B. Lujić, Juda Iškariotski i Isus, 11.

¹¹⁶ Usp. M. Introvigne, *Il ritorno dello gnosticismo*.

¹¹⁷ Tako glasi naslov XI. poglavlja navedene knjige, Julio Meinvielle, *Influsso dello gnosticismo ebraico in ambiente cristiano*, 116 slj.